

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Nøvik, Peter.
Titel Title:	<u>Landmandens Kjøkken- og Blomsterhave.</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kristiania : E. C. Bjørnstad & Co.s Bogtrykkeri, 1881
Fysiske størrelse Physical extent:	68 s. :

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Landmandens
Kjøkken- og Blomsterhave

af

Peter Nøvik,
Gartner.

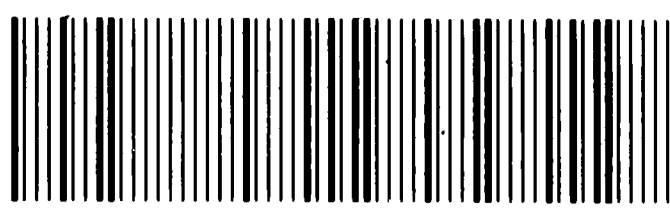

(Tillæg til „Fædrelandet“.)

Kristiania.

G. C. Bjørnstad & Co.'s Bogtrykkeri.

1881.

130021584615

„Hjemmet“

et illustreret Maanedssblad, redigeret af Lærer H. Heggtoe, udkommer i Begyndelsen af hver Maaned, indeholdende Levnetsbeskrivelser, fornemmelig af norske Mænd og Kvinder, Fortællinger, Beskrivelser af merkkelige Steder, Skildringer af Livet og Naturen saavel ude som hjemme, Digte og Boganmeldelser. Bladet udkommer fra 1881 i forandret, hensigtsmæssigere Format, nemlig ottesidig Kvart. Kontingenten er 1 Kr. aarlig, iberegnet Porto. Subskribentsamlere, som betaler for 4 Explr., faar Exemplaret for 80 Dre aarlig. Betales forskudsvis og kan bestilles paa alle Landets Postanstalter og i Expeditionen, Toldbodgaden No. 40, Kristiania.

„Fædrelandets“ Gratistillæg

for 1881: 1. En Hævebog, paa 68 Sider, med oplysende Tegninger, til alle, som betaler for 1ste Halvaar inden dets Udgang. 2. En Bog paa ca. 200 store Sider, indeh. Fortællinger, Skildringer m. m. samt 3. „Udvalg af almen vigtige norske Retsætninger vedkommende Formuen“, en Bog paa 32 Sider — til nye Abon- nenter, som betaler mindst for et Halvaar. 4. Lovene for 1881, forsaavidt de har almindelig Interesse, til alle, som holder og betaler Bladet for hele Aaret. 5. En Udgave af Lands- skolelovgivningen med Anmerkninger, en Bog paa 20 Sider, til Lærere og Præster, som forlanger den. Nr. 1 og 2 er heftede i smukt og godt Omslag. „Fædrelandet“ koster Kr. 1.16 Fjerdingaaret. Alle Postanstalter og i Expeditionen, Kristiania, Toldbodgaden Nr. 40.

Bekjendtgjørelser i „Fædrelandet“

betales med 15 Dre Petitlinien. Bladet sendes til næsten alle Landets Egne og findes bl. a. paa de fleste Jernbanestationer.

Bekjendtgjørelser i „Fædrelandet“

om Lærerpuster og andre ledige Bestillinger optages uden For- høielse i Prisen (15 Dre pr. Petitlinie) mindst en Gang i „Be- stillingsmanden“ og Bekjendtgjørelser i „Bestillingsmanden“ om samme Gjenstande uden Forhøielse i Prisen (15 Dre) mindst 1 Gang i „Fædrelandet“.

Landmandens
Rjøffen- og Blomsterhave

af

Peter Nøvik,
Gartner.

~~~~~  
(Tillæg til „Fædrelandet“.)  
~~~~~

Kristiania.

E. C. Bjørnstad & Co.'s Bogtrykkeri.

—
1881.

Forord.

Nærværende lille Skrift vilde ikke blevet forfattet, hvis jeg ikke, ved Siden af flere andre Opfordringer, havde faaet Anmodning fra Redaktionen for „Fædrelandet“ om at skrive en Havebog, der kunde passe for Landmænd. Under Udarbejdelsen har jeg derfor nærmest haft disses Tard for Die; men for Fuldstændigheds Skyld har jeg dog under Afsnittet „Kjøkkenveksters Dyrkning“ medtaget enkelte Bekster, der aldrig vil kunne blive til nogen praktisk Nytte for Flerheden af vore Landmænd, da de kræver mere Stel, end disse i Regelen har Andledning til at ofre paa dem. Jeg har nævnt dem, fordi man paa enkelte Steder har begyndt at dyrke dem, og en kort Omtale af dem turde derfor maaske være berettiget.

Det var oprindeligt min Mening at skrive noget mere om Blomsterdyrkning end skeet; men Hindringer, som det ikke har staaet i min Magt at overvinde, har været i Veien derfor. Hvorvidt jeg senere vil komme til at skrive noget mere i den eller andre Retninger, vedrørende Havedyrkningen, vil for en væsentlig Del være afhængigt af den Modtagelse, disse Blade maatte faa.

Sinsen ved Kristiania i December 1880.

Peter Nøvig.

Indledning.

Naar man uafladelig og indtrængende tilraader vort Folk at lægge sig efter Havedyrkning, saa sker det alene, fordi man vil dets Vel. Det er bekjendt nok, at man paa mange Steder i vort Land lever paa en meget ensformig Kost, hvis Hovedbestanddel ofte er Poteter. Men disse er et meget ufuldkomment Fødemiddel, vistnok indeholdende megen Stivelse, som er et nyttigt Emne for vor Ernæring, da den bidrager til at vedligeholdige Livsbarmen og Mandedrættet, derimod yderst fattige paa, hvad man kalder kvælstofholdige Emner, d. v. s. Emner, som styrker vore Muskler og formerer Blodet og altsaa er ligesaa nødvendige for os som de første. Naar man derfor for en væsentlig Del er henvist til at leve af Fødemidler, der vel er rige paa stivelseholdige Emner, saaledes som Poteter, men derimod fattige paa kvælstofholdige Emner, maa man nyde uforholdsmæssig meget af dem for derved at tilføre Legemet, hvad det fordrer af Kvælstof for at vedligeholdes i normal Tilstand. Det, man paa denne Maade nyder i Overmaal af stivelseholdige Emner, kommer ikke Legemet til Gode. Enhver, der for en kortere eller længere Tid har seet sig nødt til at anje Poteter (siden vi har taget dem til Eksempel, vil vi fremdeles holde os til dem) som sit Hovednæringsmiddel, ved, at der skal særdeles meget til, før man finder sig nogenlunde tilfredsstillet; man bliver, hvad man kalder „storædt.“ Denne Ulempe kan forhindres ved, at man ved Siden af Poteter bruger forskellige Havedyrker, saasom Raal, Løg, Erter o. a., der er meget billige og sunde Fødemidler, som indeholder en god Del Kvælstof. Vore Fiskere langs Vest- og Nordkysten lever ofte for den væsentligste Del af Poteter og Fisk. Man har beskyldt denne samme Fiskerbefolkning for at være et mindre begavet Folk, noget jeg rigtignok ikke efter det taalelig gode Kjendskab, jeg har til en Del af

den, saa ganske ubetinget kan være med paa. Men om man ogsaa skulde have Ret i denne Paastand, saa var det sandelig intet at undres over, al den Tid det er enstemmig erkjendt af lærde Mænd, at Næringsmidlerne øver stor Indflydelse paa et Folks ikke alene legemlige, men ogsaa aandelige Evner. At det er saa, derom aflægger Menneskeslægten rundt omkring paa Jorden den Dag idag de mest talende Vidnesbyrd, idet Folket er dybest sunket der, hvor Levemaaden er mest ensformig eller slet. Tydelige Beviser herfor har man i Ildlandets Beboere, Indianerne i Amerika, Australnegrene o. fl.

Efter det ovenfor sagte vil man kunne forstaa, at det ingenlunde er saa, som ofte vort Folk paa Land og Strand tror, at Havevekster er noget kostbart Kram, der nærmest passer paa de mere velstaaendes Bord. Det er snarere saaledes, at jo mindre man har Raad til at leve paa afvekslende Kost, des mere har man Grund til, naar man har en Jordflæk, at lægge sig efter Dyrkningen af Havevekster. Thi foruden at man derved skaffer sig en behagelig og sund Afveksling i Madstellet, falder en Flerhed af Havevekster ogsaa billigere end de fleste andre Næringsmidler. Dette synes ogsaa mere og mere at gaa op for vort Folk, thi i det sidste er Sansen for Havedyrkning paa flere Steder i Landet vakt. Men som man kan vente, er det ikke sjelden at høre, at de første Forsøg løber mindre heldig af. Dette kommer dog ikke, som man gjerne tror, deraf, at der skal en stor Kunst til for at faa slige Vekster til at vokse i vort Klimat. Efter et Par mislykkede Forsøg opgiver man saa ofte Sagen for fremdeles, som hidtil, enten at undvære dem eller, hvis man har Raad og Anledning dertil, at kjøbe dem — tildels i dyre Domme — fra en Gartner, der, saa mener man, alene sidder inde med den „hemmelige Kunst“ at kunne trodse Klimat m. m. og kultivere dem til Fuldkommenhed. Sagen er, at det vilde være en ren Umulighed for hvemsomhelst at faa brugbar Raal, naar den plantes paa en 8 a 10 Tommers Afstand eller paa mager Jord. Hvorledes kan man vente at faa Rodvekster paa 1 a 2 Tommers Diameter, naar der paa hver Kvadratomme staar flere Planter? Dette er Feil, som uafsladelig begaaes, og den „hemmelige Kunst,“ Gartneren sidder inde med, bestaar væsentlig i at undgaa disse og lignende Daarskaber; og undgaa dem kan ethvert Menneske, der

har lidt Skjøn paa at arbeide med Jorden, lære af en hvilken-
sombhelst Havebog.

Ved Siden af, at man dyrker madnyttige Bøfster i sin Have, bør man ogsaa altid afse en liden Plads til Blomster. Vistnok kan man af dem ikke vente noget hverken for Munden eller Pungen, men til Gjengjæld virker de saameget des mere paa Sindet; og den Virkning, de der udøver, er af den behageligste Slags. Se, hvor venligt og indbydende det lille Hus er, hvor der foran Vinduerne staar nogle trivelige Blomster og opover Bæggene maaske nogle Slynngplanter. Og at have det sliq koster ikke meget. Foruden Jordslekten behøver man kun — hvis man ikke har Raad til at kjøbe Planter — nogle svøres Portioner Frø, samt anvende en Smaastund nu og da til at stille dermed, og man kan derved forandre en Hytte til et ret indbydende Sted. En fattig Familie langt nordpaa, som boede i en saadan, anvendte nogle Kvadratalen Jord udenfor Stuevinduet til Blomster. De havde liden Raad og maatte derfor lade sig nøie med Balmu og Rejeda samt et Par andre Sorter. Men hvor mangen en, som var bedre stillet end denne Familie, stansede ikke ved Hytten for at se paa de velstelte Blomster. Sliq kan dog ialfald hver eneste en have det, som har lidt mere Jord end netop den, Huset staar paa. Der udfordres heller ikke nogen stor Sagkundskab hertil. Selv om man ogsaa vil have en Del mere, ja meget mere, saa vil man af en Havebog kunne hente Belærelse nok dertil.

Spørgsmaalet bliver da, hvilken Havebog man kan anbefale som hensigtsmæssig. Det er ikke saa ganske let at besvare dette; thi hvad man fordrer, er oftest en liden billig og letfattelig Bog, der ikke befatter sig med stort andet end det, som saa omtrentlig kan passe for en liden Haveflek og for vore Forholde; men det er en saadan, man i det senere har savnet. For i nogen Grad at afhjælpe dette Savn er det nærværende lille Skrift fremstillet sig for vore Landmænd og beder om en venlig Modtagelse, en mild Bedømmelse og om, at dens Bink maa blive efterfulgt.

Rjøfkenhaven.

Beliggenhed og Jordbund.

En Haves Beliggenhed er af stor Betydning. Men det er dog som oftest til liden Nytte at give bestemte Regler om samme, da Haven jo altid, dels for Huggens Skyld, dels ogsaa for at man kan have lettere for at holde det nødvendige Tilshyn med den, bør ligge foran Hovedbygningen eller saa nær denne som muligt. At lægge Haven paa et andet Sted er, naar Forholdene ikke nøder dertil, en Uting. Slige Forhold kan indtræffe, naar Grunden omkring Husene kun ved uforholdsmæssig store Bekostninger kan gøres brugbar til Have, eller ogsaa paa Steder med haardt Klimat. I disse Tilfælde falder det af sig selv, at man har at vælge den bekvemmest beliggende Plads, man raader over. Ved et Valg er følgende Hensyn især at iagttage: Haven bør hverken ligge for høit eller for lavt. I første Tilfælde vil det gjerne være for vindhaardt og tørt, i sidste ofte for fugtigt, og desuden gjør Nattefulde lettere Skade her, idet den kolde Luft, som tyngere end den varme, søger ned i Lavningerne. Til en heldig Beliggenhed hører endvidere en Mark, der holder lidt mod Solen, samt er aaben mod den Kant, altsaa mod Sydost, Syd og Sydvest, medens den bør være beskyttet mod kolde Vinde, d. v. s. i Strækningen fra Ost gennem Nord til Nordvest. Er der af Naturen ingen saadan Beskyttelse, bør den tilveiebringes ved at plante Trær, helst saadanne, som vokser hurtig. Endelig maa der i Rjøfkenhaven ikke findes store Trær, thi mellem saadanne trives ligesaalidt Havevekster som vore mere almindelige Kulturplanter.

Den bedste Jordbund er en dyb sand- og lerholdig Muldjord. Stiv Lerjord er ikke skikket til Havedyrkning, men kan blive det ved at paaføres Sandjord; ligesaa maa skarp Sandjord blandes med lerholdig Jord. At Jorden i Rjøfkenhaven er dyb, er af meget væsentlig Betydning; thi jo dybere den er, des bedre holder

Besksterne ud i tørre Aar; desuden maa flere Beskster have dyb Jord, hvis de skal opnaa Fuldkommenhed. Men er end Jordens Beskaffenhed af meget væsentlig Betydning, saa er det desuagtet hermed som med Beliggenheden: man faar tage den, som den er; thi det forholder sig med Havedyrkning, som med alt andet Jordbrug, den kan, om end med forskjellig Fremgang, drives paa enhver nogenlunde god Jord, og man har ingen Grund til at undlade den, fordi man ikke netop kan vente det bedste Resultat. Det er dog ingen, som undlader at dyrke vore almindelige Kulturplanter (Korn, Poteter, Græs), fordi ens Jord hverken er den bedste eller næstbedste dertil. Slig burde det ogsaa være, naar det gjelder Havedyrkning. Det er desuden en almindelig erkjendt Sag, at det lønner sig overmaade godt i det almindelige Landbrug at forbedre Jorden; men hvor meget mere lønnende er ikke Jordforbedring i en Have. Mange Steder, hvor det kun er tung Lerjord, man har til Have, har man visselet for at skaffe Sand paa den. Omvendt er Lerjord let tilgjængelig for mange, som har en skarp Sandjord, der hvor Haven skal lægges eller maaske alt ligger som en Bantrivning. Grunden til, at slige Arbeider ikke bliver udførte, er desværre ofte, at man ikke benytter Tiden; hvor mangen kostbar Stund har jeg ikke været Vidne til at Folk i de Bygder, hvor jeg er kjendt, har kastet bort til ingen Nytte, medens der var mangfoldige Arbeider, som burde været gjorte. Hermed er det dog nu langt bedre end før, og det er vel at haabe, at vort Folk mere og mere vil komme til at forstaa, at „Tid er Penge.“

Der er saaledes intet i Veien for, at enhver, som eier Jord stikket til Dyrkning, kan dyrke idetmindste en Del Havebeskster; og ved at anvende Jordforbedring, hvor det er Jordens Skyld, naar mange Beskster ikke vil trives, vil Antallet af dyrkbare Beskster kunne forøges, efterhvert som Jordforbedringen skrider frem. „En god Vilje drager et tungt Læs.“

Udlægningen.

Førend man skrider til det egentlige Udlæg, maa Jorden afgrøstes, hvis den ikke før er det. Det vil være aldeles overflødig at fortælle vore Landmænd, hvorledes dette Arbeide udføres. Kun skal paapeges, at man, hvis Drænrør skal bruges, før Grøfterne

graves, bør vide, hvor man kan komme til at plante store Trær, saa at Grøfterne kan lægges i tilbørlig Afstand fra disse Steder; ellers kan Trærnes Rødder let komme til at fylde Røret.

Anlægningen af en Rjøfkenhave er et ganske ligefremt Arbeide; desuagtet kan der ikke opstilles Regler for samme, som er anvendelige overalt; det kommer an paa, hvorledes vedkommende Jordstykke er bekvemt. Naar der i Havebøger opstilles saadanne Regler, gaar man gjerne ud fra, at Haven bliver at anlægge i Firkant paa jevn Mark. Men det er dog langt fra Tilfældet, at enhver, som vil anlægge en Have, har et saadant Stykke bekvemt nok beliggende til sin Raadighed. Anlægget af en Rjøfkenhave vil derfor, ligesaavel som Anlægget af en Blomsterhave, være afhængigt af de stedlige Forhold; man maa lempe sig efter dem. Det er imidlertid saa almindeligt, selv i vort bakkede Norge, at anlægge Haven i Firkant paa slet Mark, at en Anvisning paa, hvorledes dette hensigtsmæssigst gjøres, altid vil have sit Værd. Derfor bør det heller ikke forbigaaes her. Desuden vil samtidig de Arbeider blive omtalt, som bliver at udføre ved en Rjøfkenhaves Anlæg, enten Grunden er saa eller saa. Dnster man ved Siden af de enaarige at dyrke fleraarige Rjøfkenvekster, inddeles Haven ved en Korsvei i Kvarterer. Korsveien opmerkes først, hvorpaa Kvartererne aurvæltes, et Arbeide, som let udføres paa følgende Maade: Hvert Kvarter inddeles i henimod 2 Allen brede Stykker (se vedføjede Tegning). For-

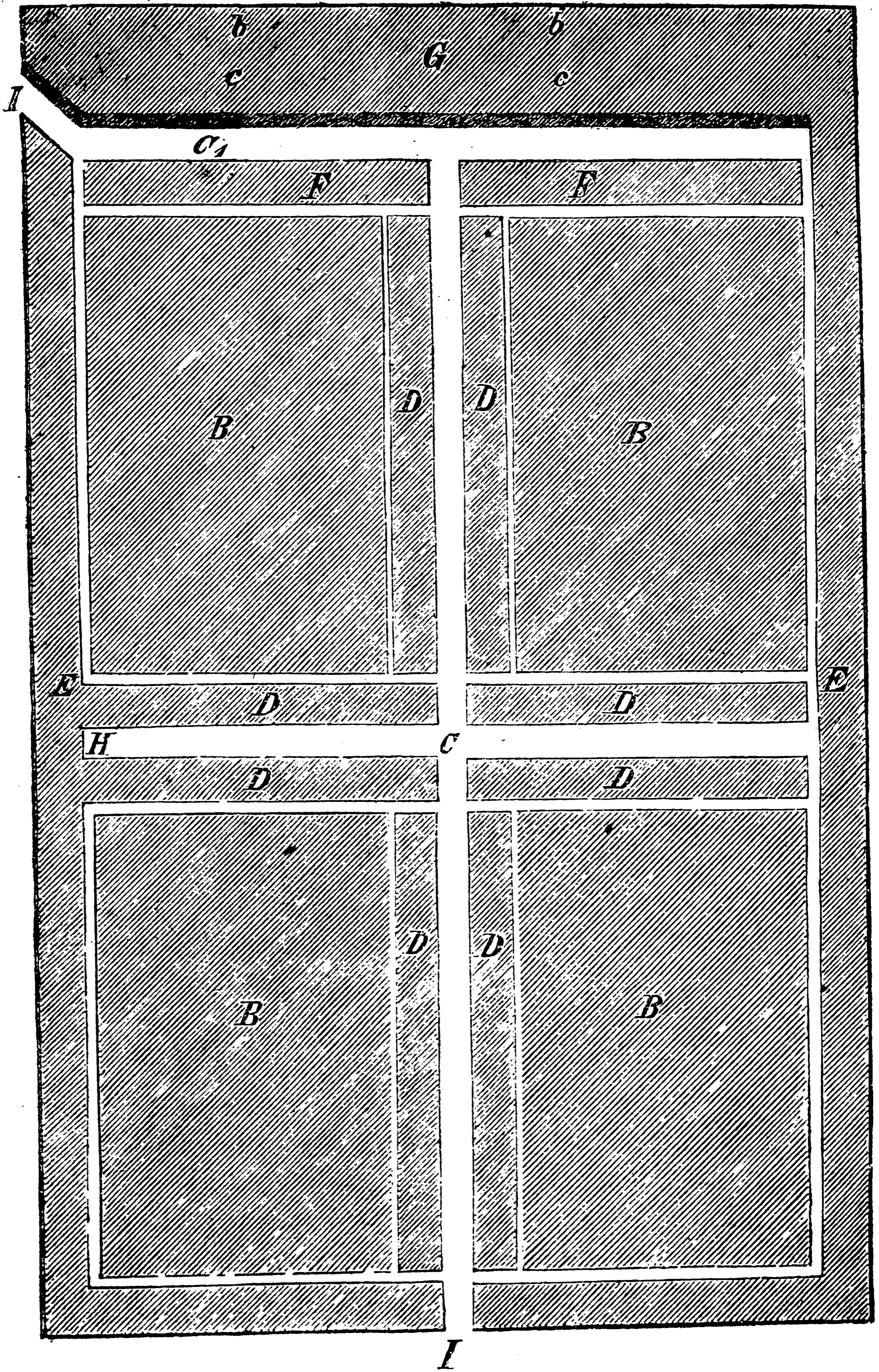
den tages saa op af Stykket Nr. 1 og lægges paa Kanten a. b., saaledes at det øverste Jordlag kommer til at ligge ved b., det undre ved a. Naar den tilstrækkelige Dybde er naaet — som mindst bør være 2 Fod, men forøvrigt maa rette sig efter Jordens Dybde — tages Jorden fra Nr. 2 og fyldes i den aabne Fure Nr. 1. Paa denne Maade fortsættes videre efter

a	b
1	12
2	11
3	10
4	9
5	8
6	7

Nummerne paa Tegningen, idet man altid passer paa, at den Jord, som før laa øverst, nu kommer i Bunden. Ofte kan Undergrunden være af en sliq Bessaffenhed, at den ikke bør komme op i det øverste Jordlag; da skaffes dette kun til Side, og Undergrunden omgraves. Naar Murvæltningen er færdig, tages Jorden op af Korsveien og de andre større Veie, om saadanne skal anlægges, og fyldes paa Kvartererne, hvorunder man har for Die at udfylde alle de smaa Jordybninger, som maatte findes.

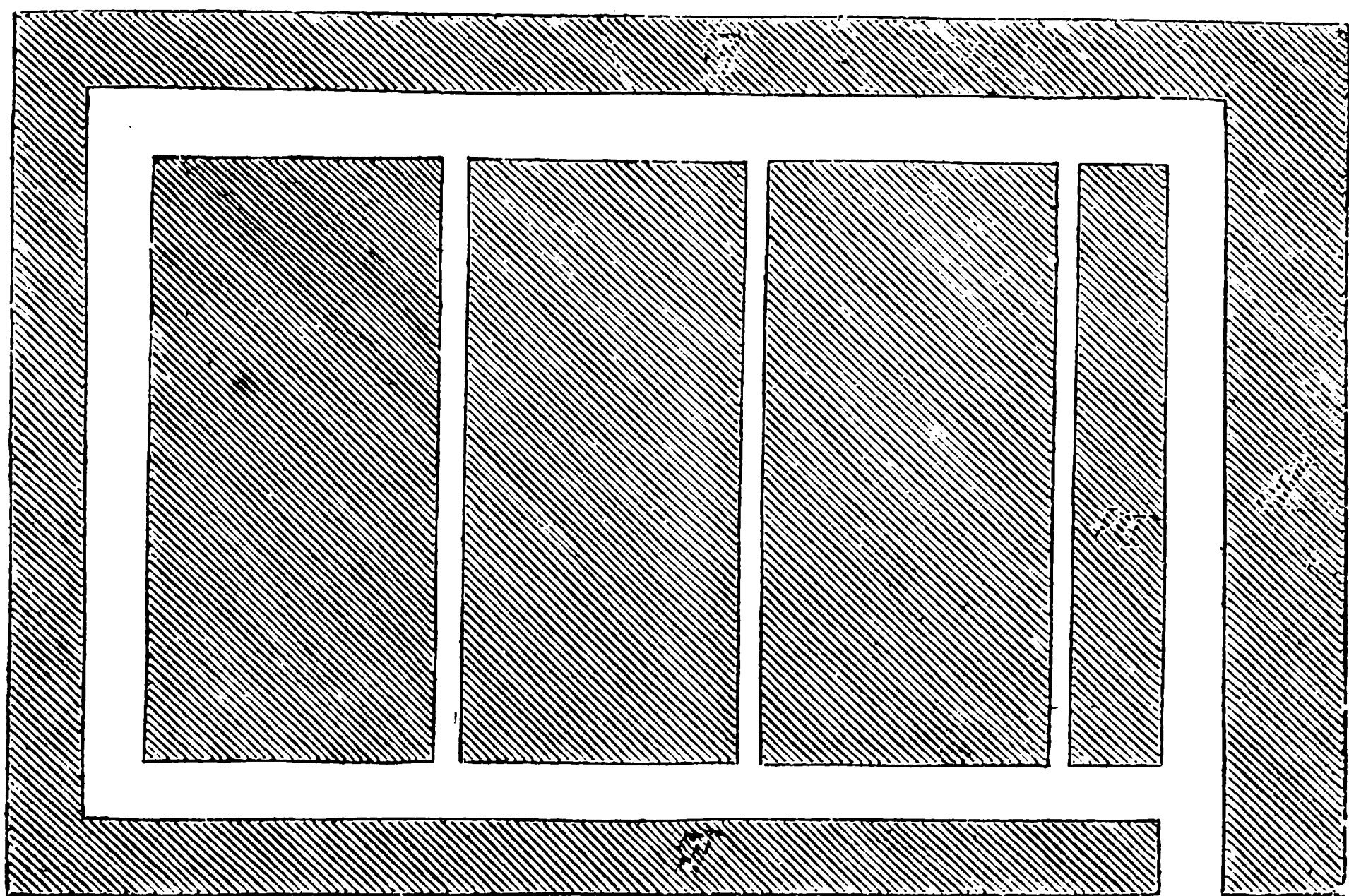
Paa vedføjede Plan I tænkes Hovedbygningen beliggende ved A. B er Kvartererne. Paa hvert af disse dyrkes saadanne Bæster, som tilnærmelsesvis fordrer samme Behandling. Saaledes paa det ene, der maa være godt gjødslet, Kaal, Kaalrabi, Ræper, Selleri, Salat, Spinat, Portulak. Paa det Kvarter, som var gjødslet Næret i Forveien, Rødvæster, Kaalrabi, Ræper, Salvie, Kruspersille, Portulak, Salat, Skalottøg, Rødløg, Karse, Rødbeter, Ræddiker. Paa det Kvarter, der var gjødslet for 2 Aar siden og som nu, om muligt, bør forbedres med Aske, Sod eller lidt Benmel, samt om fornødiges tilføjes lidt Kalk, dyrkes fortrinsvis Bønner og Erter, desuden Gulrødder, hvis de ikke fik Plads paa forrige Kvarter, Skalottøg, Kruspersille, Ræddiker, Karse o. s. v. Paa det fjerde Kvarter dyrkes kun fleraarige Bæster saasom Jordbær, Asparges, Syre, Rabarber. C paa Planen er Korsveien, der tilligemed Veien C 1 bør være saa bred, at man kan kjøre i dem. Disse Veie, hvoraf Jorden optages i hele sin Dybde, bør fyldes saaledes med Smaasten, at de bliver høiest efter Midten, og at Jordfanterne paa de tilstødende Rabatter bliver en 4 Tmr. høiere end Gangene. Naar Stenen er ifylt, maa den enten rulles med en tung Kul eller og stødes med en Tomfru, hvorpaa et Lag Sand, Grus eller Sinder fra en Smedje paafyldes. D er 1½ á 2 M. brede Rabatter, der støder til Korsveien. Paa disse Rabatter plantes Bærbuske saasom Ribs og Stikkelsbær. E Rabatter paa 2 M. Bredde beliggende indtil Havegjerdet, de benyttes som forrige. F Rabatter, hvorpaa kan plantes lavere Brydbuske saasom Spiræa, Deutzia, Roser og andre. Kanten mod Veien C 1 tilføjes med Græs. G Rabat til Blomster 3 á 4 M. bred, a Græskant; b en Række fleraarige Blomsterplanter, f. Ekf. Pioner, Dielytra, Flox, Georginer; c enaarige Blomsterplanter. Ved H kan Rabatterne beplantes med

A

tøtvoxfende Busker, saa de danner et Lysthus (Løvhytte), hvori anbringes et Par Siddebænke. Bustene kan være Syrener, Hylb eller Hadsel. Ved den H. modsatte Side kan indrettes et lignende Lysthus. I Porte. Er Haven saa liden, at Kvartererne ved denne Ordning vilde blive for smaa til Behovet, sløifes Rabatterne D. Meget ofte kan en Have være saa liden, at man ikke har stort Brug for at kjøre i den, og da kan Beiene C og C 1 indskrænkes betydelig.

Naar der i Kjøkkenhaven dyrkes meget saa fleraarige Bøster, behøves ikke et helt Kvarter til dem. Det vil da være bedst istedet for i Kvarterer at dele Haven i Trediedele og henvise de fleraarige Planter til Rabatterne. Bedføjede Plan II over en saadan Have behøver ingen nærmere Forklaring, da det hele vil kunne forstaaes efter Beskrivelsen over Plan I.

Gjødsele.

Hestegjødsel bliver, naar den har tilstrækkelig Fugtighed og ligger sammen i Masse, straks meget varm og er derfor fortrinlig skikket til at lægge Drivbænke af. Til at gjødse Haven er den derimod ikke saa særdeles at anbefale. Kun paa en tung og kold Jord kan den anvendes med egentlig Fordel. Det samme gjælder Smaafægjødsel. Kogjødsel kan med Fordel anvendes paa al Slags Jord. Paa en let og tør Jordsmon samt for flere

Bekster er den saa at sige uundværlig. I Godhed overgaaes den kun af Privetgjødsel, der burde finde større Anvendelse i vore Haven, end den hidtil har gjort. Dens ubehagelige Lugt kan fjernes ved, at man Tid til anden overghder den med en Oplosning af Zernvitriol, hvorved den ogsaa bedre holder fast paa den flygtige Ammoniak, hvilket er en stor Fordel. Mest hensigtsmæssig for dette Diemeds Opnaaelse er det nu og da at blande Jord i den. Fuglegjødsel er overmaade skarp og bør derfor anvendes med Forsigtighed. Den egner sig bedst til at opløses i Vand, hvormed man vander saadanne Planter, som staar for magert. Grise-gjødsel egner sig i frisk Tilstand nærmest kun for en tør og varm Jordbund. Naar den har ligget, til den er halvt forraadnet, er den tjenlig til hvilken som helst Jordbund. Tang er ligesaavel anvendbar i Haven som paa Algeren, men der skal meget til af den. Fiskeaffald er en fortrinlig Gjødsel, som burde finde Indgang overalt i Rystegnene. Det er bedre og falder (idetmindste naar Transporten ikke er for lang) billigere end kunstige Gjødningsmidler, der i Haven kun er skiftet til at anvendes paa Stykker, der for nærværende ikke kan gjødsles med naturlig Gjødsel.

De almindelige Arbeider.

Om Høsten, naar Rjøkkenhaven er afhøstet og Blade, Kaalstikker samt andet Affald er bortskaffet, spades alt det, som man har i Brug til enaarige Bekster. Det Stykke, som skal have Gjødsel, gjør man bedst i at gjødsle nu før Spadningen, da man om Vaaren gjerne har det saa travlt, at det kan være godt at slippe det da. Ved Høstspadningen tager man store Spadetag og lader Jorden ligge saa klumpet og ujevn som muligt, saa Kulden kan have lettere for at trænge igjennem den, hvorved den skjørner og mange Insekter dræbes. Paa Stykket med de fleraarige Bekster kan ogsaa Gjødselen lægges nu, men den maa kun bredes ud, ikke spades ned. Jordbærplanterne, der i snebare Vintre let vil fryse bort, dækkes med et tyndt Lag Hestegjødsel eller ogsaa Granbar.

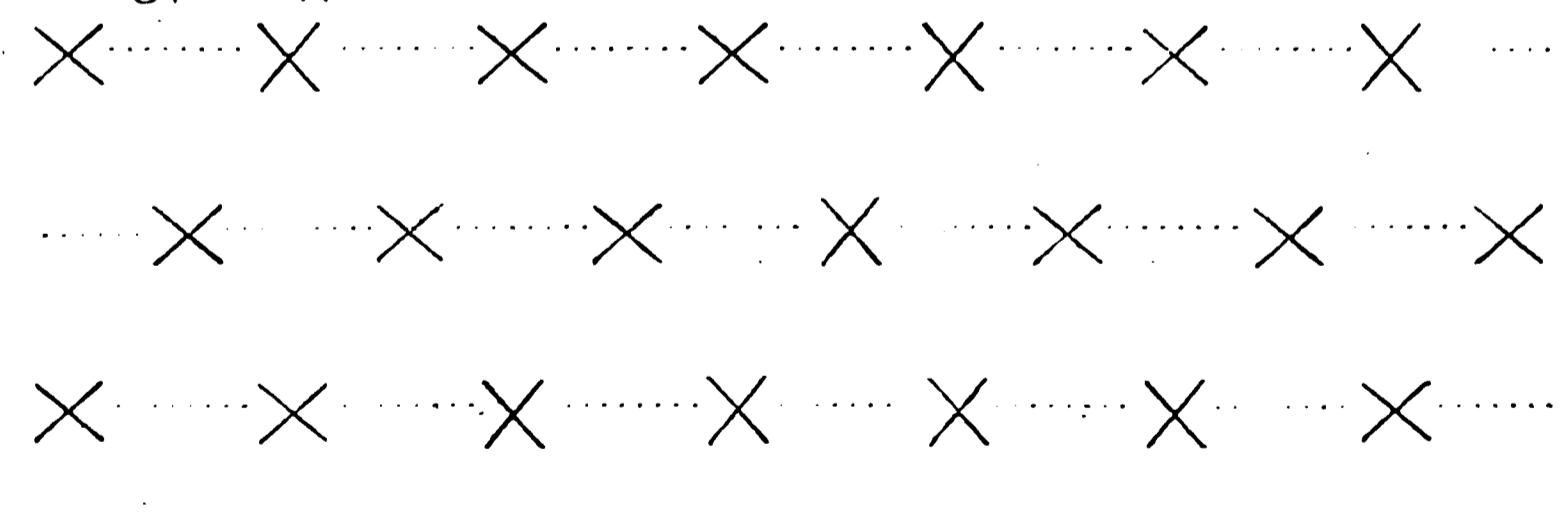
Vaararbeidet begyndes, saasnart det lider saa langt frem paa, at Jorden er bekvem at bearbejde. Dette Tidspunkt kan paa de forskjellige Steder og i de forskjellige Aar falde til noget for-

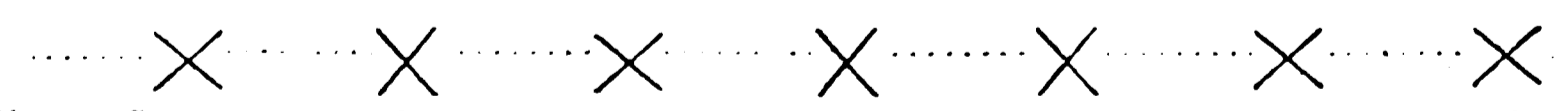
stjellig Tid, dog i Regelen i første Halvdel af Mai. Det Vaararbeide, som her skal omtales, er nærmest Spadningen og Ragningen samt Inddelingen i Senge. Spadningen og Ragningen udføres paa følgende Maade: man spader først 2 á 3 Gange frem og tilbage tværtover Stykket og passer altid paa at tage smaa Spadetag samt at stikke Spaden saa dybt som muligt. Til Rodvekster bør spades to Spadestik dybt. Klumperne flaaes under Spadningen istykker, og alle Ugræsrodde, som maatte have undgaaet Opmærksomheden ved Høstspadningen, samt Stene og andet, som kan være til Hinder for Planterødderne, udpilles omhyggelig. Derpaa rages det saaledes spadede. Er Jorden tung og klumpet, bør den først rages med en Jernrive, for med denne at smuldres saa godt som muligt, derpaa rages med Træriven. Paa denne Maade fortsættes hele Stykket, idet man altid passer paa at rage for hver Gang, man har spadet 2 á 3 Gange frem og tilbage. Naar man er færdig med Spadningen, anlægges straks Sengene. Disse gjøres, undtagen til Erter, helst 2 Alen brede (dog kan de ogsaa være smalere) med $\frac{1}{2}$ Alen bred Gang mellem hver. Først merkes op over hele Stykket, hvor Gangene skal være; derpaa tages en tyk Snor, som to Personer trækker mellem sig frem og tilbage paa de opmerkede Steder, hvorved man altsaa vil faa et Snordrag paa hver Side af hver Gang. Lidt af Jorden i Gangene kan fastes op paa Sengene, saa disse bliver et Par Tommer høiere end hine. De Klumper, som maatte findes i den opfastede Jord, rages ned i Gangene, hvor de kan blive liggende.

Da baade Plantning og Saaning bedst lader sig udføre straks efter Spadningen, indretter man sig altid saa, at Jorden ikke faar ligge nogen Tid, efterat sidstnævnte Arbeide er færdigt, men saar og planter straks. I tørt Veir vil en Mellemtid mellem disse Arbeider være skadelig; thi det øverste Jordlag vil da tørke saaledes ud, at det bliver meget besværligt at faa Frøet og Planterne ned paa en ordentlig Maade. Hertil kommer, at man, hvis ikke Regn straks indtræffer, faar et besværligt Vandingsarbeide, som ialfald tildels kunde være undgaaet. Da det radsaaede er lettere at holde rent for Ugræs end det bredsaaede, bør alene Radsaaning anvendes. Til flere Ting, saasom Rodvekster, er denne aldeles nødvendig, hvis man vil have et godt Udbytte af dem. Paa en 2 Al.

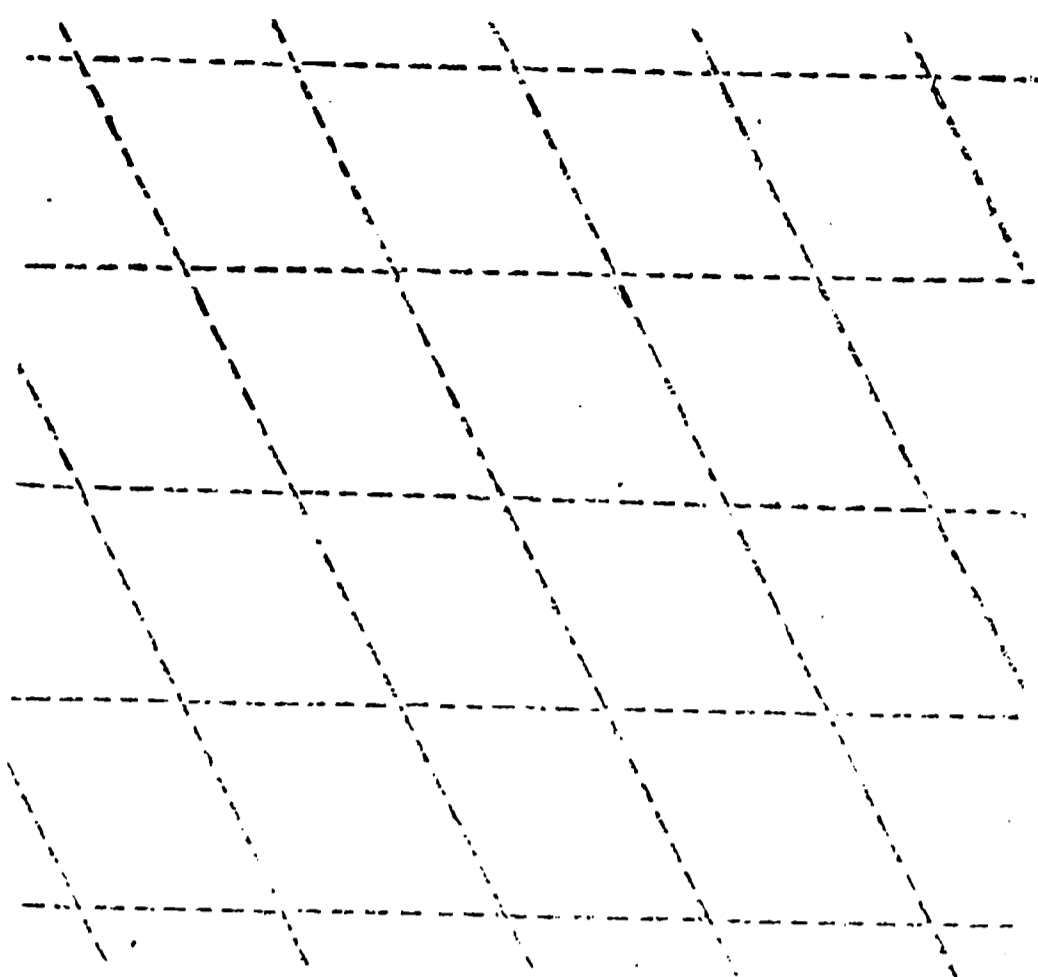
bred Seng bruger man til de fleste Bekster 5 Rader; disse afmerkes først med Snoren, hvorpaa man med Rivehovedet trækker op Furer. I disse saaes Frøet, og Furerne rages forsigtig igjen med Bagen af Rivehovedet. Derpaa klappes Sengen straks godt til med et Klappebræt, hvis Jorden ikke er saa raa, at den har let for at flæbe sig sammen; thi naar den bliver tør, vil den da danne en haard Skorpe. Er Saaningen foretaget i rette Tid og saa hurtig efter Spadningen, at Jorden ikke har faaet Tid til at tørke, behøver man i Regelen ikke at vande det saaede uden i meget tørre Foraar og Sommere eller paa tørlændte Steder. Er Jorden saa tør, at Frøet og siden Planterne ikke har Fugtighed nok, maa den vandes, men saa tilstrækkelig, at Jorden bliver gennemblød. At fugte Jorden lidt ovenpaa, saaledes som uøvde Folk pleier gjøre, er ofte mere til Skade end Gavn, thi Planternes Rødder, der altid søger efter Fugtigheden, vil da gjerne holde sig i Jordskorpen, hvor de omvekslende Veirforhold let øver en skadelig Indflydelse paa dem. Naar man vander lidt ad Gangen, men ved ofte Gjentakelse søger at holde tilstrækkelig Fugtighed, da er ogsaa dette skadeligt, idet Jorden ved den stadige Vanding ligesaa stadig affjøles.

Hvis man før Høstspadningen har gjødslet det Stykke, hvor de Bekster skal staa, der fordrer nvgjødslet Jord, behøver man, hvis Jorden ikke er meget tung, ikke at vaarspade for Raalveksterne; men man kan, naar Plantetiden kommer, rage Stykket over og straks beplante det. Til de øvrige Bekster, der skal have nvgjødslet Jord, bør ogsaa spades om Baaren.

Plant-
ningen fore-
tages altid i
Sikksak, saa-
ledes som
vedføjede

Tegning vi-
fer. Med Havesnoren gjør man et Snordrag for hver Plante-
række. Til Raal gjøres ikke Senge; men hele Stykket snorslaaes
først langs efter og derpaa skraas over de første Snordrag, se efter-
følgende Tegning. Paa hvert Sted, hvor Snordragene krydser

hverandre, sættes en Plante. Planternes Rødder maa saa kort Tid som muligt udsættes for Luftens direkte Paaavirkning. Man bør derfor lave en tyk Blanding af Jord, Kogjødse og Vand, som man lader dem henstaa i indtil det Dieblif, de skal plantes. Selve Plantningen foretages paa den Maade, at man med en Plantepinde gjør et Hul dybt nok til, at Plantens

Rod kan staa ret op og ned. Har Roden faaet den rette Stilling, sætter man Plantepinden ned i Jorden omtrent 2 Tm. fra Plantens Hul, men skraa mod dets Bund, og trykker saa Jorden fast til Planten. Det Hul, som derved opstaar ved Siden af Planten, fyldes ikke mere, end at det beholder en Jordhulning, hvori vandes. Efter Vandningen er det godt at fylde Hullet med en Rhye gammel Hestegjødse, hvorved Jorden hindres fra at sprække, samtidig som fornøjet Vandning, om saadan behøves, er let at foretage, uden at Vandet behøver at rinde henad Jorden. Det nyplantede maa nu og da eftersees, forat de Planter, som efterhaanden dør ud, kan blive erstattede.

Paa Rabatterne, hvor Bærbuske staar, samt mellem de fleraarige Bekster graves tidlig paa Vaaren Gjødseleu ned. Man maa, for at spare Rødderne paa de sidste, ikke stikke Spaden dybt.

Naar man skal have den rette Hygge og Nytte af sin Have, er det af største Bigtighed at holde den ren for Ugræs. Intet ser saa jammerligt ud ved et Hus som en Have, hvori allslags Ugræs flourerer, ofte i den Grad, at man ikke kan skille det ene fra det andet. Ugræsset sætter derhos Frø, der siden spirer i sliq Masse, at det næsten bliver umuligt at luge det bort; i ethvert Fald faar man et mangedobbelt Arbeide mod, hvad man vilde havt, om man havde fjernet det i rette Tid. Det er derfor i alle Henseender mest fordelagtigt at holde Ugræsset borte til enhver Tid. Lugningen foretages helst straks efter Regnveir. Bliver det

nødvendigt at luge, naar Jorden er meget tør, bør man altid vande godt Afstenen iforveien. Lugningen har ogsaa den Fordel, at det bliver løsere mellem Planterne, og dette beforder Bøsten meget. Det er i det hele godt, fornemmelig hvor Jorden gjerne vil sætte en haard Skorpe, at løsne den lidt engang imellem, især straks efter Regnveir; det kan udføres med en liden Hakke.

Ugræs ligesom alt andet Affald fra Haven, saasom Løv og Bladene af Kjøkkenvekster, lægges sammen til en Haug, der omstikkes nogle Gange hvert Aar. Om 2 a 3 Aar vil man da have en god Jord, der er fortrinlig for Drivbænten og til Pottejord.

Stadelige Insekter.

Det er det samme, paa hvilken Maade eller under hvilket Himmelstrøg Mennesket dyrker sin Jord; altid og overalt møder Naturen ham med Hindringer, som han maa arbeide paa at overvinde, Fiender, som han maa søge at beseire. Enkelte af disse er forholdsvis lette at faa Bugt med; andre derimod synes ofte at trodse alt hans Arbeide mod dem. Merkeligt er det, at man ofte møder de arrigste Fiender blandt de mindste Skabninger. Saaledes er det i Kjøkkenhaven, hvor den lille Jordloppe paa ganske kort Tid kan ødelægge flere Bøster mere fuldstændig, end om en hel Bustap havde hjemstøgt dem. Det er især alle Planter af Raalslægten (Raal, Ræper, Ræddiker, Raalrabi) desuden ogsaa Bønner, Erter, Rødbeter o. fl., dette lille Skadedyr kaster sig over med en Graadighed, der er ligesaa beundringsværdig som fortrædelig. Det hænder meget ofte, at den fortærer den unge Spire af det udsaaede Frø, endnu før man har lagt Merke til, at Frøet har spiret. Man har hidtil ikke opfundet et eneste virkelig sikkert Middel mod den. Et Middel, som altid hjælper noget, er at overstrø Planterne med Tobaksstøv, som faaes meget billig paa enhver Tobaksfabrik. Bedre er det gjentagne Gange at overbruse dem med et Afkog af Tobak. Istedetfor god Tobak kan ogsaa til Afkoget anvendes Tobaksstøv eller ogsaa Tobaksstikker, som ligeledes er at faa for en meget billig Pris. Man bør altid ved Forsøg overbevise sig om, at man ikke bruger saa sterkt Afkog, at det ødelæg-

ger Planterne. Afkog af Tomatplantens Blade og Stilker er i det sidste anbefalet som et ganske godt Middel.

En anden Fiende, der vistnok kan ødelægge ligesaa meget som Jordloppen, men som, naar man passer sig i Tide, er lettere at beseire end denne, er *R a a l m a r k e n*. Den letvinteste Maade at verge sig imod den paa er nu og da at efterse Undersiden af Bladene paa de Bøfster, hvor den pleier at holde til; thi her findes gjerne de gule *Æg* i smaa Hobe. Disse trykkes da istykker. Er Larverne allerede udvoksede, maa de plukkes af og kastes i Vand, som man i dette Tiemed fører med sig.

S n e g l e r n e angriber næsten alle Slags Planter, og de faar gjerne Lov til at gjøre det i Fred og Ro, da man intet godt Middel har mod dem. Det hjælper at overstrø Jorden gjentagne Gange med ulæstet Kalk eller ogsaa med finstødt Jernvitriol. Naar man mellem Planterækkerne lægger Bord og tidlig hver Morgen undersøger disse paa Undersiden, vil man kunne samle en hel Del.

Foruden de nævnte findes mange andre Insekter og Kryb, som holder til i Kjøkkenhaven, saasom *R j ø l m a r k*, *B l a d l u s*, *G u l r o d f l u e n* o. fl.; men dels kjendes intet Middel, hvorved man kan faa Bugt med dem; dels er ogsaa den Skade, de gjør, af mindre Betydning; dels endelig holder de sig til en enkelt eller et Par Plantearter og skal da, forsaavidt man har noget Middel til at hemme dem, omtales under Beskrivelsen af disse.

Drivbænten.

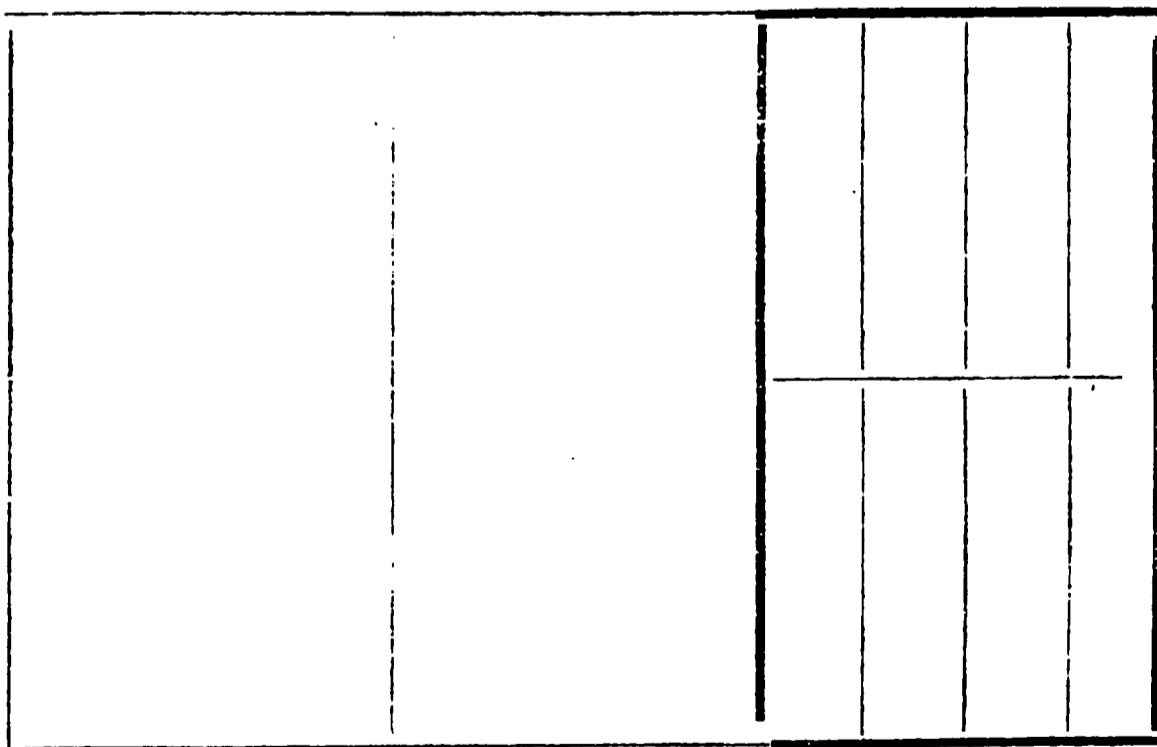
Det at stille en Drivbænk (*Mistbænk*, som man med et unorsk Ord kalder den) er et Arbeide, som i Regelen ikke vil lykkes, før man ved Erfaring har lært det. Men den er dog af saa stor Betydning, navnlig for dem, som bor langt fra et Sted, hvor man kan faa kjøbt Planter, at den ikke bør forbigaaes, selv i en liden Havebog. For Landmanden, der jo i Regelen har let Adgang til Materialier, vil den jo heller ikke falde meget dyr. Stedet, den skal ligge paa, maa være tørlændt, flad Mark og have Sol hele Dagen samt være beskyttet mod kolde Vinde. Det er meget godt om Høsten at dække det med Løv eller Hestegjødsel, saa man ikke behøver at lægge Bænten paa Tælen. Den lægges helst af Heste-

gjødsel, som er sterkt blandet med Strø (Løv eller Halm), og som sammen med Strøet har ligget i en Haug, til den er godt varm. Er Gjødselen ikke fugtig nok, i hvilket Tilfælde den ikke vil komme til at brænde ordentlig, slaar man Vand over den. Paa en liden Bænk kan Lægningen foregaa over hele Bænken paa en Gang, idet man med et Greb ryster Gjødselen jævnt udover i en Bredde og Længde, som er saa stor, at Gjødselen paa alle Kanter kommer til at gaa en 8 Tmr. udenom Kassen. Under Lægningen slaar man nu og da nogle Slag med Grebet paa Gjødselen. Derimod maa det fraraades at træde paa den, hvilket især er skadeligt, hvis man lægger tynd Bænk. Tykkelsen maa være forskjellig, efter som man lægger tidlig eller sent til. I Almindelighed vil det vel være passende for de fleste at lægge sidst i Marts, og da vil en Tykkelse af $\frac{3}{4}$ Alen være nok.

Kassen gjøres en Bordbredde høi, omkring $2\frac{1}{2}$ Alen bred og saa lang, som man har Brug for. Der, hvor to Binduer støder sammen, forsynes den med Tvertrær, som gjøres af Lægter. Den stilles saaledes paa den vandret lagte Gjødsel, at den faar en Hældning af omtrent 4 Tmr. mod Solen. Binduerne gjøres 1 Alen 15 Tmr. brede og saa lange, som Kassen er bred. De maa have 3 Sprosser efter Længden, mellem disse og Kammens Øverkanter lægges Glasstet, saaledes at den ene Rude ligger $\frac{1}{2}$ Tm. over den anden. Et saadant Bindu bør paa Midten støttes med en Tversprosse, som anbringes paa Undersiden $\frac{1}{2}$ Tm. fra Glasstet. I hver Ende maa det forsynes med et Haandtag af Træ eller Jern. Vedføiede Tegning forestiller en Kasse til tre Binduer; det ene Bindu er anbragt paa Kassen.

Efterat Kassen er stillet tilrette og Binduerne paalagt, lægger man, for at holde Kulden ude, et Lag Gjødsel (Omsatz)

udenom Kassen. Bænken maa derpaa ligge urørt i nogle Dage, tildækket med Mattr, der helst maa være bundne af Rughalm. Naar den begynder at blive varm, luftes den om Dagen; og naar Raadampen ophører, jævner man Gjødselen med en Rive og flap-

per den til; saa den bliver jevn. Derpaa fyldes 7 á 8 Tm. god, let Jord i. Denne maa Vinteren over holdes tildækket med Løv eller andet. Bænken maa saa atter ligge nogle Dage, i hvilken Tid Jorden, efterat den er bleven varm, omspades 1 á 2 Gange daglig. Før Frøet saaes, maa Jorden rages godt igjennem med en Trærive, og alle Stene, Kviste og andet plukkes ud. Derpaa rages den til saaledes, at den bliver vandret; at give den en Hældning i samme Retning som Vinduerne, hvilket mange pleier, maa fraraades, da det derved bliver vanskeligt at vande, uden at Bandet vinder og gjør Skade. Saar man flere Sorter under et Bindu, maa dertil vælges saadanne, som fordrer omtrent ens Behandling.

Efter Saaningen, eller egentlig først naar det udsaaede begynder at spire, kommer det vanskeligste Arbeide, som bestaar i at give de unge Planter Luft. Bestemte Regler herfor kan ikke gives. Det eneste, som kan siges, er, at man altid maa lufte saa meget, at Planterne ikke faar Lov at løbe i Længden, men faar Blade tæt paa hverandre nede ved Jorden eller nær denne. Til ud i Mai holdes Bænken Natten over tildækket; men det vænder ofte, naar Bænken er varm, og man har Planter, der ikke taaler meget deraf, at man maa lade lidt Luft staa paa ogsaa da.

Naar Bænken bliver tør og man har klare Solskinsdage, vander man om Morgen. Som ved al Vanding maa der vandes, til Jorden er gjennemblød, saa den kan holde sig i flere Dage uden fornyet Vanding.

Paa lune Steder kan man saa alle slags Kaal i fri Jord; denne maa dog være rigtig god og have været dækket Vinteren over, saa at den er tælefri, naar den skal bruges. Det er ogsaa her nødvendigt at bruge Kasse som til almindelig Dribænk, saa man kan saa dække om Natten og i stygt Veir; Vinduer derimod behøver ikke altid en slig Bænk.

Kjøkkendeksters Dyrkning.

Agurker.

For dem, som har Drivbænk og kun dyrker Agurker til eget Forbrug, vil det være bedst og sikrest at dyrke dem i Bænken, efterat de Planter, som er tiltrukket for Haven, er udplantet i denne. Midt efter Bænken lægges i en Række 8 á 10 Kjerner under hvert Bindu. Kommer mere end 6 Planter op, rykkes de bort. Man kan ogsaa samtidig med det øvrige saa Agurkerne i Bænken. Senere sættes da 6 Planter under hvert Bindu. Dette lader man de første Dage efter Plantningen ligge paa Bænken, samt skygger lidt i Solskin. Naar Planterne begynder at vokse, luftes der lidt og efterhaanden mere, indtil Binduerne tilsidst fjernes.

Skal Agurker dyrkes paa Friland, hvilket i Almindelighed giver et ganske godt Resultat, maa de have en fed, let Jordbund, som har meget Sol og om muligt Ly for kolde Vinde. Midt efter den til Agurker bestemte Seng er det godt at grave en 8 Tm. dyb Kende, i hvis Bund lægges et 2 Tm. tykt Lag af halvraadden Gjødsel. Derpaa fyldes Kenden med Jord, og Sengen rages jevn, hvis Stedet er tørlændt; i modsat Fald rages den, saa at den bliver høiest efter Midten. Ligeover den nedgravede Gjødsel lægges — naar Hæggen blomstrer, men heller ikke før — Agurkfjernerne i en efter et Snordrag med Rivehovedet opdraget $\frac{1}{2}$ Tm. dyb Fure, i en Afstand fra hverandre af 4 Tm. Naar Planterne har faaet 1 á 2 Blade foruden Frøbladene, tages op Planter der, hvor de staar tættere end 8 Tm., og plantes ind paa saadanne Steder, hvor Afstanden er større end dette Maal. Til samme Tid bør de ogsaa hyppes, under hvilket Arbeide de lægges overende, saaledes at andenhver Plante vender Toppen til Sengens ene Side, de øvrige til den anden. I fugtige Aar er det fordelagtigt at lægge et Lag tørre Grankviste over Sengen. Paa disse lader man Ranterne ligge, hvorved Frugterne bevares fra at raadne. Paa Ranterne af Agurksengen kan dyrkes saadanne Planter, der bliver tidlig færdige, saasom Salat og Ræddiker. Til Sylteagurker er de smaa, grønne Drueagurker samt de smaa, grønne russiske de bedste. Af de store Sorter kan anbefales: lang, grøn Slangeagurk og lang fine-

sist. Til Drivning i Bænk er Kollisons Telegraf, Non plus ultra og Arnstädter Rjæmpe m. fl. de bedste.

Artistoffer

vil aldrig kunne blive Gjenstand for almindelig Dyrkning; dertil fordrer de i vort Klimat for meget Arbejde. Først i Marts saaes Frøet i smaa Potter, der sættes i Drivbænken. Planterne omplantes 1 á 2 Gange i større Potter. I Mai plantes de ud paa en meget sterkt gjødslet og aurvæltet Jord. Af Blomsterknopperne, for hvis Skyld de dyrkes, beholder man kun 6 á 7 Stykker paa hver Plante. Under et forsvarligt Dække kan de holde sig Vinteren over.

Asparges.

Denne hører til de fineste Rjækkenvækster og staar derfor mange Steder i høi Pris. Hvor den trives godt, kan det derfor være fordelagtigt at dyrke den for at bruge den som Salgsvarer. Den fordrer en let, dyb, mere fugtig end tør Jord, som Høsten før Plantningen maa gjødsles ualmindelig sterkt med Kogjødsel samt derpaa aurvæltet. Sengene gøres 1 Al. brede med ligesaa brede og med Sengene jevnhøie Gange. Midt efter hver Seng lægges med $\frac{1}{2}$ Al. Mellemrum (somme paastaar, at 6 Tm. er nok) 3 Frø 1 Tm. dybt. Naar disse kommer op, nappes de to væk, saa at kun den kraftigste Plante beholdes igjen. Ved denne sættes en Stok, som Planten bindes op til de 2 á 3 første Aar. Den første Aar efter Plantningen paafyldes Sengene 2 á 3 Tm. god let Jord; og den Aar, da Stikningen skal begynde, paafyldes saa meget Jord og velbrændt Hestegjødsel sammenblandet, at Rodstokken kommer til at staa 9—10 Tm. dybt. Hver Høst, efterat Planterne er affaaret et Par Tm. over Jorden, lægges paa Sengene et Lag Gjødse, som den paafølgende Aar rages ned i Gangene og kommende Høst, før den ny Gjødse foretages, atter for den største Del lægges paa Sengene. Aspargesen er en Strandplante og vil som saadan gjerne have lidt Salt, som om Baaren kan strøes ud over Sengene og nedgraves samtidig med, at disse pud-

ses til. Af allerstørste Vigtighed er det at agte nøie paa ved Omgravningen af en Aspargeseng, at Spaden ikke stikkes saa dybt, at Rødderne eller Rodhalsen skades. Uagtet det koster mere Arbejde, bør dog nævnes, at det er fordelagtigt for Aspargesen kun at lade Rodstoffet være dækket af et 3—4 Tm. dybt Jordlag. Tidlig om Vaaren maa da paafyldes Sengene 6 Tm. Jord til Blegemateriale, som kun bliver liggende, saalænge Stifningen varer. I ethvert Tilfælde vilde det være tjenligt, efterat Stifningen ophører, at skaffe endel af Jorden fra Sengene ned i Gangene, hvor den kan blive liggende, indtil Sengene skal gjødsles om Høsten. Stifningen foretages paa den Maade, at Jorden graves til Side omkring Skuddet, og dette affjæres til en Længde af ca. 6 Tm. Allerede det tredie Aar efter Udsæden kan Stifningen begynde paa kraftige Planter. Svage Planter ligesom alle svage Stud bør aldrig røres. Det første Aar maa der ikke stikkes længere end nogle Dage ud i Juni; senere kan fortsættes dermed til Sanft-haustid.

Bønner.

A. Stangbønner. De fordrer et solrigt Bøfjested og en let, god Jord. Frisk Gjødsel taaler de ikke; men hvis Jorden ikke er kraftig nok, kan den forbedres med Aske, Sod, Benmel eller velbrændt Hestegjødsel. Den almindeligst dyrkede er den lange, brede Sværdbønne. Saningen, som ikke maa foretages, før Hæggen blomstrer, udføres saaledes: paa en 2 Al. bred Seng træffes 2 Snoredrag med 1 Al. indbyrdes Afstand. Efter Snordragene gjør man med Fingeren Ringe paa 10 Tm. Gjennemsnit og med en Afstand af 15 Tm. mellem Ringene. I hver Ring lægges 6 á 7 Bønner 2 Tm. dybt. Kommer de alle op, luges væk, saa man kun beholder 5 Planter i hver Ring. Naar Planterne er nogle Tm. høie, sættes midt i hver Ring en Stang paa 4 á 5 Al. Længde. Stængerne bøies saameget mod hverandre, at de krydser hverandre midt paa Sengen. I Kløften ovenfor lægges en Stang, som bindes sammen med en anden Stang, der anbringes i Kløften ligeunder. Paa denne Maade vil Stængerne staa støt.

B. Krybbønner. Disse lægges paa samme Tid som de forrige; men de er ikke fuldt saa fordringsfulde med Hensyn til

Beliggenhed og Jordbund som disse. Paa en 2 Al. bred Seng optrækkes med Rivehovedet 4 Furer, hvori Bønnerne lægges i en Afstand fra hverandre af 3—6 Tm., eftersom vedkommende Sort er svag eller sterkvoksende. Af Arhbønner findes flerej saa fortrinlige Sorter, at der til almindelig Dyrkning i Smaahaver ikke bør anvendes andre. Man har Sværd- og Perlebønner, fine hvide Boksbønner, en fortrinlig Sort, Hundrede for En, som er tidlig og rigbærende, gule Prinsesse Bønner (brune Bønner), desuden mange andre.

C. *Balske Bønner* vokser nærsagt, hvor det skal være. De lægges tidlig paa Vaaren i 4 Rader paa hver Seng med 1 Fods Afstand mellem hver Bønne. Naar Planterne har opnaaet en Høide af nogle Tmr., bør de hyppes, og efterat de har ophørt med at blomstre, affjæres Toppene, hvorved Bladlusen forhindres fra at indfinde sig.

Erter.

Saa Bekster afgiver en samtidig saa nydet og nærende Føde som Erter, hvorfor deres Dyrkning burde være langt mere almindelig baade paa Alger og i Have, end den er. De trives bedst i en noget let samt god Lerjord. I en ordentlig dyrket Have er det fordelagtigst at dyrke dem tredie Aar efter Gjødslingen. Er Jorden for mager — men ogsaa kun i dette Tilfælde — kan den gjødsles Høsten i Forveien. Forfatteren har selv flere Gange maattet gjøre dette, og har Resultatet altid været godt. At dyrke Erter mere end et Aar ad Gangen paa samme Sted kan ikke nytte. Da de ikke er ømfindtlige for Kulde, kan de lægges meget tidlig paa Vaaren. Til senere Brug lægges et Par Gange til, jenest ved Sankthanstid. Sengene gjøres 1 Al. brede med ligesaa brede Gange. Paa hver Seng gjøres 2 Furer, 3 Tm. dybe; i disse lægges Erterne, de lave Sorter paa høist 1 Tm. Afstand fra hverandre, de høie derimod med 1½ á 2 Tmr. Mellemrum. Er Jorden tør, naar Erterne lægges, maa den vandes godt straks efter Lægningen; og bliver Veiret vedvarende tørt, bør der vandes gjentagne Gange, hver Gang med nogle Dages Mellemrum. Under Blomstringen taaler de heller ikke at staa for tørt. Naar Planterne er nogle Tmr. høie, hyppes de, hvilket let og hurtig

lader sig udføre med en Rive. Inden de er 6 Tm. høie, stænges de. Hertil bruges Kvister, allerhelst Grankvister, som har alle sine Smaakvister i Behold og som maa være saa høie, at Erteplanterne ikke kommer til at vokse over dem; thi brækkes Erterne i Toppen, som de snart gjør, naar de ikke har noget at støtte sig til, saa stanse de dermed i Beksten. Stængningen udføres paa den Maade, at de høieste Kviste sættes midt efter Sengen, de lavere paa Sengens Sider mellem Gangen og Erterne. At stænge Erterne med Stofke eller Stænger er ikke hensigtsmæssigt. Af Sukkererter er den engelske Sabelsukkerert den bedste; den bliver indtil 5 Fod høi. Til de bedste Pilerter hører Carter's first crop 2½ Fod høi, Daniel D'Hourke 4 Fod, Prince Albert 4 Fod. Disse tre er alle tidlige, Carters den tidligste. De sødeste og bedste Pilerter er Marveterne (Marrowfatserter), men da de ikke taaler at lægges, før Barmen er kommen i Jorden, er de kun at betragte som sildige Sorter. Den almindeligst dyrkede er Champion of England, der bliver indtil 5 Fod høi. Lave og tidligere er Mc. Lean's Little Gem og White Gem.

Græskar.

Deraf findes en Masse Sorter ligesaa bittesmaa til saadanne, der kan naa en Begt af henimod 200 Pund. De dyrkes dels som Brydplante, hvortil bruges egne Sorter med vakre Frugter, dels som Rjokkenvekst, hvortil de saakaldte Melon-Græskar og til Syltning Vegetable Marrow især er skicket. De fordrer et varmt og lunt Voksested samt fed og let Jord. Paa gamle Gjødselhauge eller Hauge af Løv og Ugræs, hvori der for Planten graves en Grop paa en Kubikalens Størrelse, hvilken fyldes med Jord, trives de fortrinlig. Man kan enten i Potter trække til Planter i Dribbænkten, for sidst i Mai eller først i Juni at plante dem ud, eller og lige paa Voksestedet lægge 3 Rjerner, hvoraf kun en Plante bibeholdes. I Løbet af Sommeren vil en eneste Plante dække en temmelig stor Glade, hvorfor de især er skicket til at dække Hauge, som de ovenfor nævnte, naar disse ligger paa Steder, hvor de vansirer, men hvor Græskaret kan vokse.

Gulrødder.

Af disse er der mange meget forskellige Sorter, men til Dyrkning i Haven kan man indskrænke sig til 2 á 3 af de bedste. Til tidligt Brug egner sig de smaa Pariser= eller og Douwiker= gulrødder. Til senere Brug, især til Vinterforsyning, er den halvlange fra Nantes særdeles god, men da den er vanskelig at holde hele Vinteren igjennem, bør til Forsyning for Eftervinteren og Vaaren dyrkes den halvlange Bardowicker eller og Altringham=Gulroden. Gulroden vokser vistnok saa at sige i al Slags Jord, der ikke er for fugtig, men opnaar kun den største Fuldkommenhed paa en kraftig, dyb sandblandet Muldjord, der er spadet 2 Spadestik dybt. Den dyrkes helst andet Aar, efter at Jorden er gjødslet; dog kan den ogsaa vokse tredie Aar, naar Jorden er kraftig. Paa nvgjødslet Jord kan den ikke dyrkes; den blir der, idet Rodspidserne træffer lige paa Gjødsel, grenet og faar dertil ikke den gode Smag, en Gulrod skal have. Grenet bliver den desuden ogsaa i Jord, hvori der er Smaasten eller andet, som Rodspidserne kan træffe. Den saaes enten om Vaaren, saasnart Jorden er bekvem at arbejde i, eller til tidligt Brug sent om Høsten. Paa en 2 M. bred Seng gjøres 5 Rader. Det vingede Frø hænger let sammen og er derfor vanskeligt at saa; men naar det gnides let mellem Hænderne, falder Ringerne af, og da kan det med Lethed udsaaes meget jævnt og, hvilket er af stor Bigtighed, tyndt. Det vaarsaaede ligger omtrent 14 Dage i Jorden, før det spirer. Naar Planterne har faaet et Par Blade foruden Frøbladene, tyndes de ud, saa de kommer til at staa paa en Afstand af mindst 4 Tm. Grunden til, at Gulroden og andre Rodvekster ofte bliver smaa og daarlige, ligger jevnlig i, at de staaar for tæt. Udtyndningen maa foretages med megen Forsigtighed, saa at de Planter, som skal staa tilbage, ikke rubbes. Hvor flere staaar i en Rlynge, bør, hvis der i Nærheden er enkeltstaaende Planter, hele Rlyngen rykkes op. Senere i Vekstperioden maa Planterne heller ikke rubbes; navnlig bør man aldrig, naar man begynder at tage af Rødderne, trække op en hist og en her, men altid tage for Jode. Saar Gulroden ikke staa stille, saa har Gulrødsfluen lettere for at komme til den for at lægge sine Æg i den. Af disse udvikles de Larver, hvis rustbrune Gange ofte findes i Gulrødder, og som gjør dem usmagelige og uholdbare.

Isop.

Uagtet Isop yderlig sjelden bliver anvendt i Husholdningen — de unge Skud kan bruges til enkelte Souser og paa Suppe — bør den dog nævnes, fordi den er særdeles vakker til Indfatning f. Ex. i Kanten paa Rabatter. Den kan saaes paa Blivestedet eller og formeres ved Deling af gamle Planter. Dyrkes den alene til Bryd, bør den jevnlig klippes, paa samme Maade som man klipper en Hæk.

Kaal.

A. Hvid Hovedkaal er en af de bedste Kjøkkenvekster, der kan dyrkes overalt, hvor Kornet modnes, og er en meget sund og nærende Føde, hvorfor den burde være uundværlig i enhver Husholdning. Som af saa mange andre Kjøkkenvekster findes ogsaa af denne en Mængde Sorter. De almindeligst dyrkede er lid en Erfurter, en tidlig Sort, Brunsvigerkaalen, der danner meget store, men ei faste Hoveder, Amagerkaalen, der er lidt mindre end foregaaende, men har meget faste Hoveder, der holder sig godt over Vinteren. Af denne er undertiden Frø af norst Uol i Handelen, og det er ubetinget at foretrække for det udenlandske. Frøet saaes paa en kold Dribbænk eller og i fri Jord (se Side 19) omtrent 6 Uger før Udplantningen. De unge Planter taaler ikke at staa tæt; har de ikke tilstrækkelig Plads, vil de gjerne raadne i Rodhalsen. Den samme Sygdom fremmes ogsaa ved Banding, som af den Grund saa meget som muligt bør undgaaes. I Regnveir derimod tages Vinduerne af, om saadanne benyttes. Paa lune Steder i Landets mildere Egne bør Vinduer sjelden eller aldrig bruges over de Kaalplanter, som tiltrækkes for at udplantes i almindelig Plantetid. I ethvert Tilfælde maa de kun ligge over om Natten og i koldt Veir; men selv da kan Lemmer eller stive Halmmatter være tilstrækkeligt. Planterne bliver ved at holdes saa luftig som muligt langt haardsførere, saa at de endog taaler lidt Kulde, og er Jorden, de staar i, tør, kan man da i mildt Sneveir gjerne lade dem tilsnæes, hvorved Banding undgaaes. Bliver det absolut nødvendigt at vande, maa det gøres forsvarlig med en Gang og med Vand, der holder samme Tem-

peratur som Jorden. Hovedkaalen fordrer en sterkt gjødslet, dybt spadet, ei for tør Jord. Kalk liker den som alle andre Kaalvekster godt, hvorfor det ikke er af Veien, hvis Jorden ikke er kalkholdig, at blande den dermed samtidig med Gjødslingen. I Jord, der nylig har ligget som Eng, trives denne og alleslags Kaal bedst; navnlig faar den deri næsten aldrig slike Knoller i Rødderne, som ofte ødelægger hele Kaalagre, uden at man har noget Middel derimod. Da Kaalen ikke gjerne vil have en løsmuldret Jord, er det ikke alene nødvendigt, naar den er ordentlig høstspadet, at spade den om Baaren, men det kan endog paa let Jord være skadeligt. Man behøver derfor ikke at lægge andet Arbeide paa Jorden om Baaren end at rage den straks før Plantningen. Naar Kaal dyrkes i stor Skala, anvendes Pløining og Harvning, istedetfor Spadning og Ragning. Hovedkaalen maa aldrig (med Undtagelse af de sjaa Sorter) sættes tættere end 1 Ellen mellem hver Rad og ligejaa langt mellem hver Plante. Kommer den ikke til at behøve jaa stor Plads, er dette oftest et Tegn paa for mager Jord. Naar Planterne begynder at vokse, er det godt at give dem lidt Gjødselvand et Par Gange om Ugen. Strengt taget behøver Kaalen ikke at hyppes; enkelte Sorter holder sig endog jaa lave, at det næsten ikke lader sig gjøre, men for de Sorter, som bliver høie, er det dog fordelagtigt; thi har det ingen anden Fordel, jaa staar den dog støere, jaa at Wind og Veir ikke faar slænge den hid og did. Den første Hypping foretages, naar Stilken (Stammen) er nogle Tmr. høi, og gjentages senere 1 eller 2 Gange.

Det er af stor Bigtighed at have godt Hovedkaalfrø, men for at sikre sig dette bør man, især hvis Frø af norsk Avl ikke kan faaes, dyrke det selv.

B. Rød Hovedkaal eller Rødkaal dyrkes paa samme Maade som den hvide Hovedkaal; men da den er mindre af Vekst, kan den plantes paa $1\frac{1}{2}$ Fods Afstand.

C. Spidskaal. Denne er ogsaa en Hovedkaal, som dyrkes paa samme Maade som de foregaaende; dog er den ikke fuldt jaa fordringsfuld med Hensyn til Jordbund, og da den er meget mindre end den hvide Hovedkaal, plantes den paa 15 Tmr. Afstand. Baade Yorcker- og Maispidskaalen er tidlige Sorter, som egner sig til Sommerbrug. Windelsteiner er sen, men faar meget faste Hoveder og holder sig godt til langt ud paa Vin-

teren. Denne maa plantes paa mindst $1\frac{1}{2}$ Fods Afstand. Vil man have Spidskaal meget tidlig, benyttes hertil en af de tidlige Sorter, der behandles paa samme Maade, som nedenfor omtalt for den tidlige Blomkaal.

D. Savoykaal. En meget fin og velsmagende Hovedkaal, der behandles som Spidskaal.

E. Blomkaal. Planterne tiltrækkes paa samme Maade som for Hovedkaal omtalt; dog bør de om muligt staa endnu rummeligere end disse. Til sin fulde Trivsel fordrer Blomkaalen en meget kraftig lerholdig Jord, som ikke maa være for tør. Den maa nødvendig være nvgjødslet; men Gjødselen maa være brændt eller halv forraadnet. Frisk Gjødsel taaler den ikke ret vel. I kjølige, solkfattige Sommere udvikles Blomkaalen langt bedre end i varme, hvilket viser os, at den helst bør dyrkes paa et noget kjøligere Sted, som har lidt Skygge. De store sildige Sorter plantes paa 1 Al. Afstand i Raderne. Mellem hver Plante efter Raden kan sættes 1 Plante af en tidlig Sort, som vil være færdig, før de andre behøver hele Pladsen. Blomkaalen hyppes paa samme Maade som Hovedkaal. Naar Hovederne (egentlig Blomsterknopperne) viser sig, bøier man Plantens inderste Blade over dem, og naar de er fuldvoksne — men før de antager en gul Farve og begynder at spalte sig — høstes de. De, som ikke bruges straks, maa opbevares paa et kjøligt og mørkt Sted. De bedste Sorter er af de tidlige Erfurter Dverg- og hollandsk Dvergblomkaal og af sildige Sorter især Frankfurter Rjæmpeblomkaal. Er denne plantet i seneste Laget, pleier den ofte ikke at være længere kommen om Høsten, end at den kun har begyndt at sætte Hoveder, og vil da passe til Vinterforsyning. Naar Erfurter Dvergblomkaal saaes først i Juli, kan denne benyttes til dette Tiemed.

Vil man have Blomkaal tidlig, anvendes hertil Erfurter Dverg, som saaes sidst i Marts i en Dribænk, der er lidt varm. Naar Planterne har faaet Hjerteblade, prikles (omplantes) de i samme Bænk. De maa hele Tiden luftes godt og allerede kort Tid efter Priklingen kun være tildækket om Natten og i koldt Veir. Disse Planter sættes tidlig ud i Haven, helst paa et lunt Sted. Er de ordentlig hærdede, taaler de godt en liden Nattefulde, imod hvilken de ellers kan beskyttes ved overhjelvede Blomsterpotter.

Blomkaalen kan ogsaa saaes sidst i Februar eller endnu tidligere, men den maa da dyrkes paa Bænk, helt til den er færdig.

Rosenkaal dyrkes paa samme Maade som Hovedkaalen. Den pleier at udholde vor Vinter, saa at den, som skal bruges før Jul, godt kan blive staaende. Til senere Brug er det sikrest at have den i Kjelderens. Er Hovederne ikke fuldt udviklet om Høsten, vokser de ud, efterat den er indplantet.

G. Grønkaal kan saaes paa frit Land paa et varmt, solrigt Sted. Saasnart Planterne er store nok, sættes de paa Blivestedet. Grønkaalen vokser næsten i et hvilket som helst Jordsmøn, der ikke er for magert. Da den er fuldstændig haardsør mod Kulde, lader man den enten staa paa Voksestedet eller skjærer den af og hensesætter den under et Træ eller paa et andet Sted, hvor den ikke bedækkes saaledes af Sne, at den blir vanskelig at komme til.

Kaalrabi.

Af denne er der to Slags, Overjords- og Underjords Kaalrabi. Den første dyrkes lidet her i Landet. Den kan saaes samtidig med Hovedkaalen. Planterne sættes enten med 1 Fods Afstand i 4 Rader paa en Seng eller og mellem sildige Kaalarter. I tørt Veir bliver Overjordskaalrabien let trænet, hvorfor den da bør vandes. Bedst bliver den, naar Frøet saaes paa Blivestedet; men Knollerne bliver da ikke brugbare før sent paa Sommeren og udover Høsten. I Kjelderens holder den sig godt til langt ud paa Vinteren.

Almindelig Kaalrabi eller Kaalrod er en Bæst, som for længe siden har erhvervet sig en Plads næsten hos enhver, der raader over et Stykke Jord. Den er ogsaa netop en Kulturplante for Norden, da den kan dyrkes og opnaa stor Godhed langt udenfor Grænserne for Kornets Kultur. Den bedste og almindeligst dyrkede er Trondhjemske Kaalrabi. Frøet saaes saa tidlig som mulig i fri Jord paa et lunt Sted. I sidste Halvdel eller henimod Slutningen af Juni sættes Planterne ud. Kaalrabi dyrkes helst andet Aar, efterat Jorden er sterkt gjødslet, men vokser ogsaa godt paa nngjødslet Jord. Den heldigste Jordbund er en let god Lerjord; ellers vokser den i enhver god Jord.

Karse

rokker, hvorjomhelst den saaes. Bredsaaning passer bedst. For stadig at være forsynet med god Karse saar man den hver ottende Dag hele Sommeren igjennem. Om Vinteren kan den dyrkes i Kasser, der sættes paa et varmt Sted, f. Ex. i et Kjøkkenvindu. Den er saa fordringsløs, at den, udsaaet paa en Udlap, der holdes fugtig paa et varmt Sted, med Lethed spirer og giver brugbart Grønt.

Blomkarse er samtidig en vakker Prydplante og nyttig, idet det grønne umodne Frø kan syltes sammen med Agurker (Pickles). Den vil have en god Jord og meget Sol. Frøet lægges sidst i Mai lige paa Blivestedet. Da den faar indtil 3 Fod lange Ranker, bør den stænges paa samme Maade som Erter eller og dyrkes ved en Bæg eller et Stakit, som den bindes til.

Karve.

Dyrkningsmaaden er den samme som for Gulroden, med Undtagelse af at den, da Frøet ligger længe i Jorden, før det spirer, altid bør saaes om Høsten. Planterne maa staa i en Afstand fra hverandre af mindst 8 Tm. Karve er en meget nyttig Plante, idet ikke alene Frøet er et yndet Krydderi og som saadant en god Handelsvare, men ogsaa de unge Blade om Vaaren er en velkommen Tilfætning til Suppe; desuden kan Rødderne, naar de er en Sommer gamle, benyttes paa samme Maade som Pastinacker. Til Vinterforsyning opgraves de om Høsten og opbevares som Gulrødder. Dyrkes Karve alene for Frøets Skyld, er den mere uvisom med Hensyn til Jordbund, end naar Roden skal benyttes.

Kjørvel

dyrkes paa samme Maade som Karse. Saar den sætte Frø, kan den blive et slemt Ugræs.

Rofleare (Stjørbuggræs).

Roflearen rokker vildt langs Norges Kyst helt til Varangerfjorden. Paa Island er denne Plante almindelig benyttet af Be-

folkningen; imod Skjørbug bruges den ogsaa i de nordlige Egne af vort Land. I det sidste er den kommen i Brug som en god Karseplante, hvortil den især er skicket for Vinterbehov, da den holder sig grøn under Sneen.

Løg.

A. Rødløg vil have en fed Jord, der helst maa være brugt et Aar, efterat den er gjødslet, men kan ogsaa dyrkes paa Jord, der Høsten i Forveien er gjødslet. Sod er et ypperligt Gjødningsmiddel for Løg. Frøet saaes enten sent om Høsten eller ogsaa om Vaaren, saasnart Jorden lader sig bearbejde. Bredsaaning anvendes med ligesaa god Fremgang som Radsaaning. Efterat Frøet er saaget og med en Rive meget grundt nedhakked, traaktes Sengen til Fod for Fod. Da der skal en jevn Fugtighed til, for at Frøet kan spire, maa Sengen dækkes med et 1 á 2 Tm. tykt Lag velbrændt eller i alt Fald findelt strøfri Hestegjødsel, der i tørt Veir holdes fugtig ved Vanding. Planterne maa udtyndes, til de staar paa 6 Tmr. Afstand. I god Jord, som er varm og frit beliggende, kan Rødløgen hos os blive ligesaa stor og meget fastere end den, vi indfører fra andre Lande. For at have Rødløg tidlig saar man Frøet i Dribænten og udplanter Planterne sidst i Mai. Ved Udplantningen maa man agte nøie paa ikke at sætte Løgplanterne dybere, snarere høiere, end de før har staaet. Naar man om Høsten gjemmer de mindste Løg og tidlig om Vaaren sætter dem i Haven, faar man meget snart brugbar Rødløg for Husholdningen. Den holdbareste og som Følge deraf mest anbefalelsesværdige Sort er den blodrøde hollandske Rødløg. Meget større end denne bliver gul Zittauer Rjæmpeløg og Rjæmpeløg fra Madeira; begge egner sig godt til tidligt Brug, naar de saaes i Bænk. Hvid hollandsk Løg bruges mest til Sylteløg, i hvilket Diemed man lader Planterne staa tæt og paa mager Jord, for at Løgen skal blive liden.

Rødløg er en nærrende Føde, der mange Steder i andre Lande hører nær sagt til de uundværlige Fødemidler. Hos os er den endnu altfor lidet kjendt.

B. Skalotløg kan dyrkes næsten, hvor det skal være, da den kun behøver en kort Sommer og ikke er fordringsfuld med

Hensyn til Jordbund. Bedst trives den paa sandholdig Muldjord. Nøggjødset Jord taaler den ikke. Røgen sættes tidlig om Vaaren paa en Seng med 6 Rader og 6 Tm. Afstand mellem hver Røg. Saasnart Bladene er gulnet, høstes den og tørres godt. Skalotløg er ligesaa nærende som Rødløg, men er meget finere end denne.

C. Purre. Af denne havees to meget forskellige Varieteter (Arter?): Vinterpurre og Sommerpurre. Vinterpurren saaes paa Blivestedet i 4 Rader paa en 2 Al. bred Seng. Planterne udthendes, saa de kommer paa 4 — 5 Tm. Afstand fra hverandre. Den lades paa Voksestedet om Vinteren og benyttes om Vaaren. For at den kan holde sig brugbar en Tid udover Forsommeren, opgraves den straks om Vaaren og jordslaaes (indplantes) i en Kjelder. Sommerpurren saaes i Bænk i Marts eller først i April og udplantes sidst i Mai i 5 Rader paa en Seng. Ved Plantningen affjæres baade Rødderne og Bladene i sin halve Længde. Ogsaa Sommerpurre kan saaes lige paa Blivestedet, men den bliver da meget mindre, dog altid brugbar. Naar man sidst i August affjærer Purren dens Blade i to Trediedele af deres Længde, vokser den mere i Tykkelse. Vil man have Purre af en mindre skarp Smag, plantes den i Furer, der, efterhaanden som Planterne vokser, fyldes igjen; derpaa kan man i samme Diemed hyppes den. Skal Purren blive kraftig, maa den dyrkes paa en fed Jord, der enten maa være rigelig gjødset Aaret i Forveien eller ogsaa nøggjødset med brændt Gjødsel eller gammel Kompost.

D. Græsløg vokser i enhver kraftig, ikke for tør Jord og kan plantes i Kanten paa Rabatterne eller hvor som helst der er en ledig Plads. Den bør omplantes og samtidig deles hvert tredie Aar.

Ræper

hører til de Bekster, som kan dyrkes med Fordel endog paa Steder, hvor Kornet ikke modnes. Dyrkningen er yderlig simpel; de saaes paa en Seng i 4 eller 5 Rader, og Planterne udthendes, saa de kommer paa mindst 6 Tmrs. Afstand. En noget fugtig, men let Jord er den bedste. Ræperne hyppes ikke uden i det Tilfælde, man skulde ønske dem af en noget mildere Smag end den almindelige; da kan de hyppes, saa Knollerne er

bedækkede af Jord. Der findes mange Ræpesorter; men det faar være nok at nævne, at til tidligt Brug anvendes *Mainæper*, der saaes tidligst muligt. Til Høst- og Vinterforsyning bruges helst Høstnæper, men de maa ikke saaes før sidst i Juni, ellers bliver de træenede. *Teltover-Ræpen* er en af de bedste Høstnæper, især hvis den kan dyrkes paa en let Jord, der om muligt har ligget til Eng, ligetil den skal benyttes til Ræper.

Pastinacken

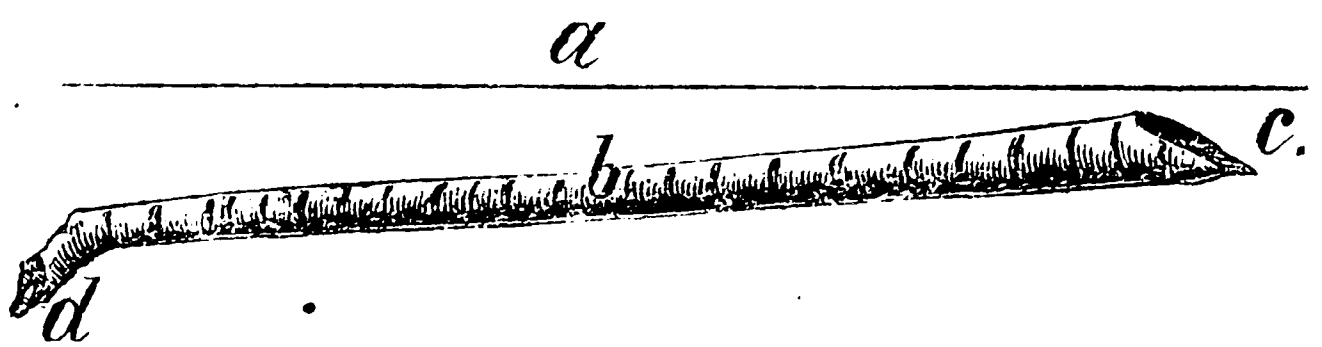
fordrer ligesom Gulroden en dybt gravet Jord, som helst kun maa være brugt et Aar, efterat den var gjødslet. Den saaes enten sent paa Høsten eller meget tidlig om Vaaren i 4, høist 5 Rader paa en Seng. Mellem hver Plante maa Afstanden mindst være 6 Tm. Pastinacker, der først skal bruges om Vaaren, kan blive staaende paa Bøffestedet over Vinteren, men maa optages, før de begynder at skyde nye Blade om Vaaren, da man paastaar, at de er giftige, efterat disse er komne frem.

Beberrod.

I en almindelig Husholdning behøves i Regelen saa lidet Beberrod, at man sjelden vil gjøre sig den Umage at dyrke den paa en kunstmæssig Maade. Man foretrækker gjerne at lade den staa i en Krog, som man ikke kan have stort andet Brug for. Den er imidlertid en Vare, der er i høi Pris, naar den kan leveres af god Bestaaffenhed; derfor maa det tilraades Folk, der har en dertil skikket Jord, at lægge sig efter Beberrodavl.

Den første Betingelse for at kunne dyrke Beberrod med virkelig Held, er en dyb, noget fugtig Jord, der helst bør være lidt lerholdig. Det er ikke tilstrækkeligt alene at gjødsle den godt om Høsten, før Plantningen skal foretages; men Jorden maa allerede før være fed, helst rigelig gjødslet de to sidste Aar. Frisk Gjødsel ansees ikke for heldig; dog kan den bruges, naar den bringes paa Jorden om Høsten og da blandes med denne, samtidig med at Aarvæltningen foretages. Om Vaaren, saasnart Jorden er bekvem at arbejde i, jævnes Beberrodstykket og inddeles i Senge paa $\frac{5}{4}$ Al. Bredde med $\frac{1}{2}$ Al. brede Gange, der lades næsten jevnhøje med

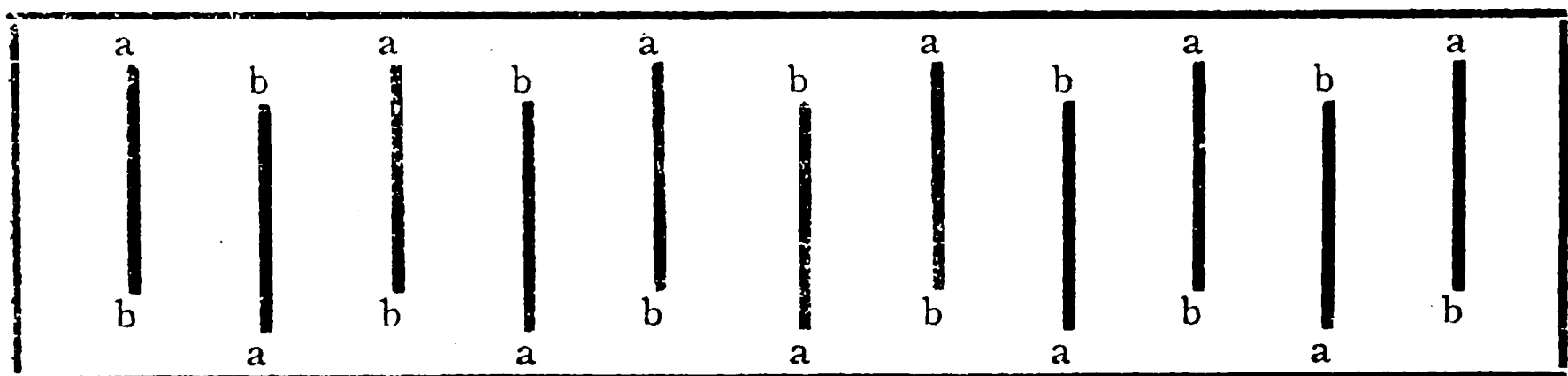
Sengene. Til Planter anvendes de tykkeste Smaarødder fra forrige Mars Ubl; de maa være mindst $\frac{1}{2}$ Al. lange, samt saa glatte og fine som mulig. Er de noget ujevne, med mange Smaarødder, gnides de med en Udblud, men saa varsomt, at Rodens Overhud ikke bestadiges. Ublægningen foretages paa følgende Maade: med 1 Al. Mellemrum lægges en Rod tværs over Sengen, saaledes at Rodenden kommer omtrent 4 Tm. under Jordoverfladen, medens den straar lidt opad med Topenden, saa denne kun bliver bedækket af $\frac{1}{2}$ á 1 Tm. Jord. Derpaa gjøres med Fingeren ved Rodenden et Hul, som denne bøies ned i. Roden vil da ligge saaledes, som Tegningen

viser, hvor a. er Sengens Overflade, b Roden, c dens Topende, d dens Rodende. Naar Sengens ene Side er færdigplantet, fortsættes paa samme Maade paa den anden Side, dog saa at Rødderne bliver liggende i Siksak. De vil da, naar Sengen er fuldplantet, ligge, som vedføiede Figur viser, hvor a'erne er Røddernes Topender, b'erne Rodenderne. To Gange

Gang.

Gang.

om Sommeren, første Gang i Juli, graves Jorden med Haanden forsigtig af Rødderne i hele deres Længde, og alle Smaarødder afpudses omhyggelig, medens Rødderne i Rodenden, der tilfører Planten Næring, spares. Efter Afpudsningen gives de samme Stilling som før. I tørt Veir er det fordelagtigt at vande rige-

lig, og kan Gjødselvand anvendes 1 á 2 Gange hver Uge. For at sikre Planterne mod, at Vinden blæser dem overende, binder man dem til Stofke.

Dyrket paa denne Maade vil Beberoden paa en Sommer opnaa en anselig Størrelse. I Oktober graves Jorden forsigtig til Side, og de om Vaaren nedlagte Rødder skjæres fra de ved Rodenden siddende Smaarødder, der staar ret ned i Jorden. Derpaa skjæres Bladene af, og Rødderne nedgraves i Jord i en Rjelder. De Rødder, som ikke skal benyttes før Vaaren, lades urørt paa Bøfstedet Vinteren over, men maa tidligst muligt om Vaaren optages og Topenden affjæres, ellers vil den skyde Blade, hvorved Roden forringes. Om Vaaren, saasnart Tælen er borte, aurvæltes Stykket, Beberoden har staaet paa. Under dette Arbejde renses Jorden omhyggelig for alle Rødder ligetil de mindste Smaabider; thi lades de i Jorden, bliver de et slemt Ugræs. De tykkeste Rødder eller Tæger, som de ogsaa kaldes, graves forsigtig frem og anvendes til den nye Udplantning. Hertil udvælges fortrinsvis saadanne, som har en Fingers Tykkelse i hele den Længde, de skal benyttes; men man maa passe nøie paa, at man ikke vender op ned paa dem, naar de skal plantes.

Persille.

A. Rodpersille dyrkes andet Aar efter Gjødslingen. Den trives bedst i samme Jordbund som Gulroden og kan behandles som denne, alene med Undtagelse af, at Afstanden mellem Planterne i Raden maa være mindst 8 Tm. Paa kraftig og dyb Jord vil denne Afstand snarere være for liden end for stor. Sukkerpersilleroden er tidligst, men bliver ikke stor og holder sig ikke godt Vinteren over. Den Sort, som faaes hos vore Frøhandlere under Navn af lange glatte Persillerødder, er stor og holdbar. Bladene af Rodpersillen kan bruges til Suppegrønt; men hertil egner sig bedre

B. Ruspersillen. Denne kan bredsaes; men bedre er det altid at radsaa den i 5 á 6 Rader paa en Seng. Planterne bør ikke staa tættere end paa 2—3 Tm. Afstand. Nyatt's Ruspersille er en god Sort; men meget smukkere end denne er en ny Sort, som kaldes bregnebladet Ruspersille. Ingen vil ved første Diekast kunne holde denne for en Persille, men snarere for en Sirplante.

Det er ikke sjelden, at der blandt Persillen forekommer Planter af den meget giftige Bildpersille. Denne ligner Persillen meget, men adskiller sig fra den ved sine paa Oversiden glatte mørkgrønne Blade, som, naar de gnides mellem Fingrene, lugter modbydelig.

Bortulaf.

Denne vil have en let, noget fugtig Jord, der enten kan være nngjødslet eller og gjødslet Aaret i Forveien. Frøet kan saaes i Bænk og Planterne udplantes, naar Nattefulde ikke mere er at befrygte, i 5 Rader med 9 Tm. Afstand mellem hver Plante i Raden. Det kan ogsaa saaes lige paa Blivestedet, men ikke før Varmen er kommen i Jorden. Planterne maa da i betids udtynnes, saa de kommer paa 6 Tm. Afstand.

Rabarber.

Rabarber er en meget haardsør Plante, der kan dyrkes helt op til Finmarken. Bladstilkene kan bruges paa samme Maade som umodne Stikkelsbær. Den fordrer en meget dyb og kraftig, ikke for tung Jord, der Høsten før Plantningen maa aurvæltes og samtidig dermed blandes rigelig med gammel Gjødsel eller Kompost. Den kan formeres ved Frø, men man erholder derved Planter, der giver tynde og daarlige Stilke. Den eneste Formeringsmaade, der giver et godt Resultat, er at tage Sideskud af eller dele gamle Planter af gode Sorter. Planterne sættes tidlig om Baaren i 4 Fods Afstand fra hverandre. Blomstestilkene maa stadig brækkes af; thi for det første svækker de Planten, og for det andet bliver Bladstilkene træuede og ubrugelige ud paa Sommeren, naar Blomsterne faar Lov at udvikle sig. Naar Rabarberne gjødsles hver Høst, beholder de i mange Aar sin fulde Kraft.

Ræddiker.

A. Sommerræddiker vil have en god, ikke for tør Jord. For at have dem tidlig og af størst Godhed maa man saa dem i Dribænk, hvor de holdes meget luftig, især i den Tid Frøet spirer. Saasnart Jorden lader sig bearbejde, saaes de i frit Land; og for at have friske Ræddiker uden Ophør gjør man ny Udsæd hver fjortende Dag. Først paa Sommeren kan de dyrkes mellem

andre Rækker f. Eks. mellem Gulrødder. De saaes da i Rader, der lægges midt imellem de Rader, Gulrødderne er saaet i. Ræddikerne maa for at faa Knoller hurtig, hvoraf deres Godhed i væsentlig Grad afhænger, staa 2 Tm. fra hverandre, og Jorden holdes jævnt fugtig. Vaar og Høst bliver de gode, men i Sommervarmen kan gode Ræddiker ikke frembringes.

B. Vinterræddiker (sorte Ræddiker). Til Vinterbehov saaes disse sidst i Juni eller først i Juli i 5 Rader paa en Seng. Planterne udtyndes, saa de kommer paa 6 Tm. Afstand. Knollerne opbevares om Vinteren i en Kjelder nedgravet i Jord eller Sand.

Rødbeter

dyrkes helst andet Aar efter Gjødningen. Paa en Seng gjøres 4 Rækker; i disse lægges med 1 Fods Mellemrum 3 á 4 Frø sammen eller nær ved hverandre. Spirer mere end et af disse, nappes de øvrige op.

Salat.

For at faa god Salat maa man dyrke den paa fed, helst ny-gjødlet Jord, samt stadig holde den fugtig. Endvidere bør den have Skygge mod Middagsjolen og ikke være udsat for Winddrag. Bladsalat benyttes nærmest kun om Vinteren og Vaaren, da den tiltrækkes i Bænk. Om Sommeren dyrkes helst Hovedsalat. For at have den tidlig tiltrækker man Planter i Bænk af gul Stensalat. Disse kan, da Salaten bliver færdig til Brug, før de fleste andre Planter behøver den for dem bestemte Plads, udplantes mellem Raalen eller paa Kanten af Sengene. Til senere Brug anvendes helst Perpignaner, stor gul asiatiske eller en anden sildig Sort, som kan saaes paa frit Land og udplantes, hvor som helst der findes en passende Plads. Mellem hver Plante behøves en Afstand af indtil 9 Tm. Vil man have Salat uden Ophør hele Sommeren, maa man faa den hver tredie Uge. Den kan ogsaa saaes lige paa Bøksstedet.

Salvie.

Denne er en fleraarig Plante, som udholder Vinteren hos os, naar den staar paa en noget mager og tør Jord. I Almin-

delighed dyrkes den som enaarig Plante og saaes da i god Jord, som har Sol hele Dagen. Paa en Seng bruges 5 Rader. Planterne maa udthendes, saa der bliver 6 Tm. mellem dem. The, lavet af Salvieblade, er god mod Forkjølelse.

Selleri.

For at saa gode Selleriplanter maa man saa Frøet i Bænk først i Marts. Det er en meget almindelig Feil at saa Sellerifrøet for tæt; thi virkelig gode Planter saaes kun ved, at de staar 1½ Tm. fra hverandre i Bænken. Selleri fordrer en kraftig nygjødset godt beliggende Jord, der bør være spadet 2 Spadestik dybt. Paa en 2 M. bred Seng sættes Planterne sidst i Mai i 4 Rader med 12 Tm. Afstand mellem Planterne. Jevn Fugtighed er en væsentlig Betingelse for at erholde store Selleriknoller, hvorfor Vanding bør foretages i tørt Veir. Naar man sidst i August med en Kniv affjærer alle Siderødder omkring Knollerne og i første Halvdel af September bortsfjærer de ældste Blade, vokser Knollerne bedre.

B l e g s e l l e r i. Planterne af denne tiltrækkes paa samme Maade som foregaaende; ligeledes fordrer den samme Jordbund og Beliggenhed. Af denne er det Bladstilkene, som benyttes, naar de er bleget; derfor maa den, naar Jorden er dyb nok dertil, plantes i en Række i 1 Fod dybe Furer, der lægges 2 á 3 Fod fra hverandre. Efterhvert som Planterne vokser, fyldes Furerne, og naar de er fulde, hypes senere mere Jord til Planterne. Er Jorden grund, sættes Planterne paa Sengen; men for da at kunne huppe dem forsvarlig maa man sætte en Kamme af Bord udenom dem og efterhaanden fylde denne.

Storsoneroden.

Denne fordrer tilligemed **H a v r e r o d e n** samme Jordbund og Behandling som Gulroden, dog maa Planterne staa paa mindst 6 Tm. Afstand. Storsoneroden bliver gjerne ikke stor nok til at kunne bruges det første Aar. Den udholder Vinteren og kan derfor lades paa Voksestedet, til den bliver brugbar. Havreroden egner sig bedre til Dyrkning, da den bliver stor paa en Sommer; men den kan ikke staa ude om Vinteren.

Spinat

maa have god nvgjødslet Jord. For at have stadig Forsyning faar man den fra tidlig om Vaaren hver tredie Uge hele Sommeren igjennem. I tørt Veir maa den vandes rigelig.

Syre.

Dette er en nøisom Plante, der vokser i enhver, ikke alt for tung Jordbund, men bliver kraftigst i en let nvgjødslet Jord. Frøet saaes enten om Høsten eller tidlig om Vaaren. Paa en Seng bruges 4 Rader, og mellem hver Plante maa Afstanden være 9 Tm. Da Syren holder sig flere Aar, egner den sig godt til at anvendes som Kant paa Rabatterne.

Timian

saaes enten i 5 Rader paa en Seng, eller og bredsaaes den. Da Frøet er meget fint, maa det ikke bringes dybt ned i Jorden. For at det skal spire, udfordres jevn Fugtighed. Timian kan paa tørre Steder staa 3—4 Aar.

Tomat.

Det er liden Sandsynlighed for, at denne nogensinde vil blive almindelig dyrket her i Landet; men da den i det sidste er kommen noget i Brug, bør den dog nævnes. Frøet saaes i Marts i en Dribbænk, og naar Planterne har faaet 3 á 4 Blade, plantes de en i hver sin liden Potte, og senere omplantes de i større. Potterne holdes hele Tiden i Bænk, der stadig maa holdes saa luftig som muligt. Først i Juni udplantes Tomaten i frit Land paa et solrigt Sted, helst ved en Sydveg. Jorden bør være let og god. Efterhvert som Planterne vokser, maa de opbindes. Frugterne bruges paa forskjellige Maader saavel friske som nedskluede.

Kjøkkenveksters Indhøstning og Overvintring.

Saa vidt mulig bør Indhøstningen foregaa i tørt Veir. Kan det ikke undgaaes at høste i Regnveir, bør Sagerne efterpaa udbredes til Tørring. De fleste Grønsager, især alle slags Rødder og Raal, maa behandles med Forsigtighed, saaledes at de ikke kastes, stufes eller paa anden Maade faar Stød; thi for hvert saadant kan man være sikker paa, at der opstaar en raadden Plet, der snart griber videre om sig. Kjelderren, hvori Grønsager skal opbevares, maa være luftig og tør; og efter Indhøstningen og udover, saalænge til Kulden indfinder sig, maa den staa aaben, om muligt Døgnet rundt. Siden udover Vinteren luftes, saa ofte Veiret tillader. Det er bedst at holde Temperaturen saa nær Nulpunktet som muligt, hellere lidt under end over dette. I nogle Graders Varme vil de fleste Grønsager raadne eller paa anden Maade fordærves. Det er nødvendigt engang imellem udover Vinteren at efterse Sagerne for at fjerne alt, som viser Begyndelse til Raaddenhed. Det beskadigede, som man skiller ud eller pudser af, maa straks bringes ud af Kjelderren, da det er af Bigtighed at holde denne ren.

H o v e d k a a l e n (herunder indbefattet Spidskaal og Savoykaal) lader man staa ude saa længe som muligt; dog bør den ikke faa saa megen Kulde, at selve Hovederne fryser. Ved Indhøstningen hugges den af straks over Jorden, og Bladene skjæres væk med Undtagelse af de Par, der halvveis omslutter Hovedet. I Kjelderren bør den ligge saa nær Gulvet som muligt enten paa dette selv eller paa Hylde. I Mangel af anden Plads kan to og to Hoveder bindes sammen og ophænges under Taget. Ude lader Hovedkaalen sig godt overvintre paa følgende Maade: man vælger et tørlændt Sted, hvor Raalen lægges Hoved ved Hoved med Stilkene opad i en Bredde af 1 til 3 M. og Længde efter som det behøves. Har man meget Raal, kan flere Lag lægges ovenpaa hverandre. Somme bruger at lægge Jord mellem hvert Raallag samt dække udenpaa det hele med Jord, der siden yderligere dækkes; men det er ligesaa tjenligt at lægge Raalhovederne lige paa hverandre, og naar Kulden indfinder sig, dække med tørt Løv eller Halm.

Blomkaal taaler ikke Kulde; den tages op med Rod, og de nederste Blade affjæres ca. 1 Tm. fra Stammen, hvorpaa den plantes i fugtig Jord i en Kjelder. Her kan den holde sig længe udover, især hvis Hovederne (Blomsterknopperne) ved Indhøstningen ikke er for langt udvoksede. Blomkaal, som ved Indhøstningen ikke viser Tegn til Hoveder, kan det ikke nytte at indplante.

Gulrødderne maa optages, saasnart man merker, de begynder at sprække, hvilket ofte kan indtræffe allerede sidst i September. Efter Optagningen fjæres Græsset af nede ved Roden denne selv maa under dette Arbeide ikke saares med Kniven. De yderste Rodspidser kan fjæres bort; men det skader ikke, om de bliver siddende. De sprufne og beskadigede Rødder sorteres ud for at bruges straks. Gulrødderne opbevares i nogenlunde tør Jord eller Sand. I en Kasse lægges først et Lag Jord, derpaa et Lag Rødder, som fordeles jævnt, saa at de berører hverandre saa lidt som muligt. Ovenpaa Rødderne lægges igjen Jord, derpaa atter Rødder o. s. v. For at have gode Gulrødder udover Vaaren maa man overvintre dem ude. Paa et tørt beliggende Sted graves i dette Viemed et Hul, eller, hvis man har mange Rødder at overvintre, en Kende, som kan være 1 M. dyb og 2 á 3 M. i Bredde; heri lægges Rødderne paa den ovenfor beskrevne Maade. Naar Hullet er fuldt, tildækkes det med et godt Lag Jord, der tildannes som en Haug. Naar Kulden begynder, men hellerikke før, dækkes Haugen godt, helst med Løv, saa Frostten ikke faar trænge ind til Rødderne. Dog agte man nøie paa, at Dækket ikke bliver saa tykt, at der gaar Varme i det.

Havrerødder, Pastinakker og Rødbeter overvintres paa samme Maade som Gulroden; ligesaa Skorsouerødder, som dog helst nedgraves i fugtig Sand; Beberrod opbevares i tør Jord ligeledes i Kjelderen.

Bersilleroden tages først op, naar Frostten begynder; Den afblades ved, at man brækker Bladene nedover et for et, dog med Undtagelse af de 2 á 3 inderste (Hjertebladene), som bibeholdes. De lange tynde Rødder affjæres. Rødderne nedgraves (plantes) i Jord saaledes, at Toppen staar frit over samme. Jorden maa ikke være alt for tør, thi da vil Rødderne visne og tabe sin Belsmag. Selleri behandles paa samme Maade. Baade Bersille og Sellerirødder kan godt overvintres ude, hvor de til

fildigt Brug holder sig særdeles friske og gode. Man graver en halv Alen dyb Kende paa ca. 1 Al. Bredde i Bunden; i denne plantes Rødderne. Kenden dækkes til med Bord eller Lemmer, der, saalænge Veiret tillader det, aftages om Dagen. Siden dækkes ovenpaa Lemmerne med Løv, saa Kulden holdes ude.

Kruspersille taaler flere Graders Kulde; men til Vinterbrug maa den optages, før Frosten gjør dette umuligt. Efterat de yderste Blade er affkaarne, plantes den i smaa Kasser fyldt med fugtig Jord. Kasserne sættes i Kjelderren, hvor Kruspersillen holder sig brugbar til udi December. Siden kan Kasserne, den ene efter den anden, eftersom man behøver udover Vinteren, sættes paa et Sted med Lys og nogle Graders Varme (f. Eks. i et Kjøkkenvindu), hvor nye Blade snart spirer frem.

Græslog. Naar man om Høsten planter Græslog i smaa Kasser eller Potter, der midlertidig stilles i Kjelderren, kan man drive den til at vokse ud om Vinteren, naar den sættes paa 12 á 15 Graders Varme og vandes rigelig.

Purre høstes ikke før sent. Lidt Natteskulde skader den ikke. Ved Høstningen pudses de visne Blade af, medens de andre affjæres i omtrent de to Trediedele af deres Længde. Rødderne skjæres væk paa en snau Tomme nær. Purren plantes ind i Kjelderren i Jord, der er lidt fugtig. Den kan ogsaa overvintres ude ved at plantes i saadanne Kender, som for Persillerødder omtalt; dog bør den ikke have saa tykt Dække, at Kulden holdes helt ude.

Rødløg og Skalotløg optages, saasnart Bladene er visne, hvilket for Rødløgens Bedkommende ikke pleier indtræffe før ud paa Høsten. Bladene og Rødderne affjæres, hvorpaa Løgen lægges i et tyndt Lag for at kunne tørke godt. Rødløgen bør overvintres nogenlunde frostfrit, medens Skalotløgen taaler mere Kulde. Begge maa opbevares paa et tørt Sted. I Kjelderren vil de gjerne raadne, medens de i nogle Graders Varme spirer og derved ødelægges.

Kjøkkenveksters Anvendelse i Husholdningen.

Agurker benyttes paa flere forskjellige Maader. De kan fyltes saaledes: Man tager efterhvert, som de bliver brugbare, 2 á 3 Tom. lange Sylteagurker og lægger i Saltvand et Par Døgn. Derpaa lægges de i Eddik. Naar man har samlet saameget, man behøver, og de sidste Agurker har ligget

ca. 14 Dage i Eddiken, tages de op og havees paa Glas eller Kruffer, der fyldes med frisk Eddik. Sammen med Agurker kan man ogsaa paa samme Maade sylte umoden Blomkarse, Sylteløg, smaa skaaren Blomkaal m. m. De spises til stegte Kjød- og Fisseretter. — En udmærket Maade at nedlægge Agurker paa, som anvendes meget i Polen (meddelt af Hr. Kjøbmand Wielgolaski, Kristiania). Til 100 middels store Agurker tages $\frac{1}{2}$ Mtrk. Peberrod, $\frac{1}{2}$ Mtrk. Chalotløg, $\frac{1}{2}$ Mtrk. spansk Peber, 2 Lod Laurbærblade samt en dygtig Kvast Dill. Agurkerne lægges Matten over i sterkt Saltvand. Derpaa nedlægges de lagvis med ovennævnte Sager, samt forskjellige Blade, saasom Kirsebær-, Ribs- og Solbærblade; har man Ege- eller Drueblade, er det godt. Der maa være saamange Blade, at det dækker hvert Lag. Der koges en Lage af $\frac{1}{2}$ Fjerdingkar Salt og 1 Lod Salpeter til 2 Bøtter Vand; den heldes kold over. Der maa et svagt Pres til, saa Agurkerne holdes nede i Lagen; i modsat Fald vil de let raadne. Saadanne Agurker er meget sunde og kan spises til Brød, dog bedst til Kjød.

Af Bønner, med Undtagelse af gule Prinsesse-Bønner og Balske Bønner, bruges de unge, grønne Skolmer, før de bliver trænede. Sværdbønner befries for Treblerne paa Siderne og snittes (skæres) fine, samt koges i Vand, som sies af, naar de er kogte. I en Gryde udrøres Hvedemel i Smør eller Fløde, derpaa tilsættes lidt Melk. Naar dette koger, havees Bønnerne opi og gives under stadig Omrøren et Opkog. Lidt Mustat giver dem en god Smag. De spises til Kjødretter. Andre Bønner skæres i 1 Tm. lange Stykker. Forøvrigt behandles de paa samme Maade. Sværdbønner kan snittes og salttes til Winterbrug. Før de tillaves, maa Saltet udvandes. Af de gule Prinsesse-Bønner (brune Bønner) benyttes de modne Bønner. De koges i Vand. Naar de er møre, tilsættes Kjødkraft, og efterat Suppen er opst, har man i den Eddik og Sukker efter Behag. Vil man have en frisk Farve paa denne Suppe, kan man i en Gryde brænde et Par Skeer Sukker, til det er mørkbrunt. Efterat derpaa lidt Vand er tilsat, havees det i Suppen.

Balske Bønner tillaves paa samme Maade som Sukkererter. Naar de har faaet et Opkog, bør man tage dem op og trykke den ydre Skal af dem. En anden Maade at tillave dem paa er at koge dem i Vand sammen med Kjød, Flesk, Gulrødder og Poteter, som alt skæres i smaa firkantede Stykker. Bønnerne med Kjødet og Flesket koges nogen Tid, før det øvrige havees i Gryden. Lidt Persille strøes saa op i. Man maa ikke bruge mere Vand, end at det, naar det er færdigkogt, kan spises med Kniv og Gaffel.

Erter. Af Sukkererter benyttes Skolmerne, medens de er unge og møre. De skæres i 1 Tm. lange Stykker, som, om man saa ønsker, sammen med smaa skaarne Gulrødder koges i Vand med lidt Salt. I en Gryde udrøres Hvedemel i Smør eller Fløde. Derpaa tilsættes lidt Melk samt, om man vil, lidt Sukker. Naar dette koger, havees Erterne i og gives et Opkog. Grønne, endnu ikke modne Pilerter, tillaves paa samme Maade som Bønner. Af modne Erter kan laves en kraftig og velsmagende Suppe paa følgende Maade: Man bruner først en Mark Flesk i en Gryde. Saa havees i Gryden 2 á 3 store Rødløg, en halv Raalrabi, et Par Gulrødder samt en liden Selleri eller et Par Persillerødder, alt i smaa skaaren Tilstand. Dette brunes under stadig Omrøren i 10 á 12 Minutter. Derpaa havees i Gryden ca. 6 Potter Vand og $1\frac{1}{2}$ Pot Erter. Naar disse er kogt, tilsættes lidt Salt og Timian. Suppen kan spises uden anden Mad til og er en af de billigste Retter, man kan have. Det er en almindelig Feil at koge Erterne alt for lidet. Skal Ertesuppe blive god, maa Erterne blødes 1 á 2 Døgn og koges, til de er næsten udkogte.

Gulrødder, Persillerødder, Pastinaker og Selleri koges paa Kjødsuppe. Gulrødder er ogsaa meget gode paa Fistesuppe.

Hovedkaal (Hvidkaal, Spidskaal og Savoykaal) bruges især paa Kjødsuppe. Man skærer den i smaa Stykker og har den i Gryden, naar Kjødet har kogt en Stund. Den kan desuden anvendes paa flere andre Maade-

der, saasom til Faar i Raal. Hertil tager man mindst dobbelt saa stor Vægt Raal som ferstt Faarekjød. Først lægges et Lag opstaaet Kjød i Gryden, derpaa 1 Lag Raal, som er staaet i smaa Stykker. Ovenpaa denne strøes lidt Salt, Peber og Mel. Paa denne Maade lægges Lag paa Lag. Til sidst heldes Vand paa. Under Rogningen maa man røre i Gryden.

Rød Hovedkaal bruges til Surkaal, hvortil den er meget bedre end hvid Hovedkaal. Raalen skjæres i 6—8 Stykker og koges i Saltvand, der sies af. Saa befries den for de grove Ribber og hakkes eller smaa skjæres med en Kniv. Fedt smeltes i en Gryde og irøres lidt Mel. Derpaa tilsættes Kjødskraft eller Vand af det, Raalen er kogt i. Naar det koger, havees Raalen i og koges en Stund. Efterat den er opst, tillaves den med Eddik og Sukker. Spises til stegte Kjødretter.

Rødkaalsalat. Finstaaet Rødkaal og finhakkede kogte kolde Poteter, omtrent ligemeget af hvert, samt en liden finhakked Rødløg; dette blandes godt med Salt, Eddik og Olie.

Blomkaal skjæres smaa og koges i Vand med Salt, hvorpaa den lægges paa et Fad. I en Gryde opkoges under stadig Omrøren Smør og Fløde med lidt Hvedemel. Dette heldes over Raalen. Den spises især til stegte Kjødretter. Grønkaal hakkes smaa og koges paa ferstt Kjødspuppe.

Kaalrabi og Ræper koges i Kjødsuppe og spises til Kjød ligesom Poteter. Man kan ogsaa koge Kaalrabi i Vand og knuse den samt blande den med en Trediedel knuste Poteter og lidt Salt. Dette gives under stadig Omrøren et Opkog i Mælk. Om man saa synes, kan lidt Fedt tilsættes.

Løg. Rødløg spises raa til Sild eller stegt sammen med Bif eller Kjødflager. En simpel Rødløgssaus kan laves saaledes: Løgen skjæres smaa og brunes i Fedt. Derpaa røres lidt Mel i, og Vand tilsættes. Naar det har faaet et Opkog, opses det, og Sukker samt Eddik havees i efter Behag. Den kan gives en frisk Farve paa samme Maade som brune Bønner. Denne Saus spises til Poteter, en Ret, som er meget bedre og neppe dyrere end Mælk og Poteter, som man mange Steder bruger meget af. Skalotløg benyttes paa samme Maade. Burrer bruges især paa Kjødsuppe. Den nederste Del af den kan, ligesom Rødløg og Skalotløg, bruges i Kjødruller.

Peberrodssaus til ferstt Kjød. Smør eller Fedt smeltes i en Gryde og irøres lidt Hvedemel. Saa havees Peberrod opi, som i Forveien er revet paa et Rivejern, og gives et Opkog. Naar Sausen er opst, tilsættes Sukker og Eddik. Peberrodssaus til kold afkogt Fisk. Sur Fløde vispes med lidt Sukker, til den bliver thf. Dertil sættes reven Peberrod samt lidt Sukker og Eddik.

Portulak. De tykkeste, ikke trænedede Stilker skjæres i 2—3 Tm. lange Stykker og gives et Opkog i Vand, hvorpaa de havees i en Syltekrukke. En Bægl Eddik (bedre $\frac{2}{3}$ Bægl Eddik og $\frac{1}{3}$ Bægl Hvidvin) og $\frac{1}{2}$ Bund Sukker koges sammen i en fortinnet Kasserolle. Denne Saus heldes paa Stilkerne. Naar Sausen har staaet nogle Dage, vil den være bleven thnd og maa da heldes af og koges paany, til den bliver thf, hvorpaa den atter heldes over Stilkene. Dette maa gjentages 2—3 Gange. Disse Stilke spises til Steg. Til at benyttes paa Fissesuppe bruges Bladene og de mindre Stilke, som skjæres i 1 Tm. lange Stykker. Det syltes paa samme Maade som forrige, med Undtagelse af, at Sausen ikke behøver fornede Opkog.

Rabarbergrød. Stilkene befries for den ydre Hud og skjæres i korte Stykker samt koges i Vand i en emailjeret Gryde eller fortinnet Kasserolle. Naar de er udkogte, havees Sukker i efter Behag, og en Jevning af Hvedemel røres i. Istedetfor Mel kan Sago benyttes, som havees i, før Rabarberne er færdigkogte. Grøden spises kold til Mælk eller Flødemælk. Naar man tager mindre Mel, kan Suppe koges paa samme Maade. Denne kan ogsaa koges af Byggrøn eller Ris.

En anden Maade at tilberede Rabarber paa er følgende: efterat Stilkene er flaaet og flaaet i smaa Stykker, forvelles de i kogende Vand, der heldes af. Saa tilføjes noget Hvidvin, Sukker, stødt Citronskal, Kanel og ganske lidt Arrowrodmel. Det hele gives under stadig Omrøren et Opkog. Det spises varmt eller koldt.

Ræddiker spises raa med Salt til Smørrebrød. Naar man har vænnet sig til Ræddiker, vil man holde dem for en Lækkerbidsten. Stilkfelleri benyttes paa samme Maade.

Salat og Karse spises raa til stegte Kjød- og Fiskeretter. Til Salat laves en Saus saaledes: raa Eggeblomme og Fløde samt lidt Eddik og Sukker vispes sammen og heldes over den i Forveien lidt istykkerflaarne Salat.

Spinat og Syre. Bladene befries for Bladstilkene og de grove Ribber og koges i Vand med Salt. Efterat Vandet er udbredet af Bladene, hakkes de og tillaves forøvrigt som Bønner. Syren maa have en Tilføjning af Sukker.

Om Frøavl.

Det allermeste af det Havfrø, vi forbruger, tages fra Udlandet, medens det snarere burde være saa, at vi havde en god Indtægtskilde i at forsyne Udlandet idetmindste med enkelte Sorter. Der er især to Omstændigheder, som begrundet dette. Den ene er, at Jorden er meget billigere her tillands end i de Lande, hvor Frøavl især drives. Den anden, som netop kan bevirke, at Frø herfra vilde blive en ogsaa i andre Lande efterspurgt Vare, naar den først blev kjendt, er, at det Frø, som er dyrket i nordlige Lande, ialfald ofte har Fortrin for det, som frembringes i sydligere Lande. Det er en uomtvistelig Kjendsgjerning, at Sædkorn enten fra langt mod Nord eller høit over Havet liggende Steder, anvendt henholdsvis i sydligere eller lavere liggende Egne, giver tidligere moden Grøde end Sædkorn fra sydligere Lande. Professor Schübeler siger herom bl. a. i sit Werk „Veektlivet i Norge“ Side 52: „Man har sikre Erfaringer for, at Korn fra en høit liggende Fjeldegn eller fra en meget høi nordlig Bredde bruger meget kortere Tid til sin Udvikling, naar det første saaes i Lavlandet og det sidste i en flere Grader sydligere liggende Egn;“ og Side 53: „Man har gjort den Erfaring, at Frø af Havevekster fra Egnene om det hvide Hav i Almindelighed lykkes bedre i Finmarken end det norske, danske eller tyske Frø, man har anvendt.“

Ved Siden af denne Fordel har idetmindste tildels det her aalede Frø ogsaa den Fordel for det fra sydligere Lande, at det er større. Saa stort Gulrodsfrø, Persillefrø, Sellerifrø o. fl. som det, jeg selv avler, har jeg aldrig erholdt fra Udlandet. Paa Kristiania Gartnerforenings Udstilling af Haveprodukter ihøst fandtes udstillet norsk Raalfrø, der havde en Størrelse, som Raalfrø fra sydligere Lande aldrig vil kunne naa. Da stort Frø giver kraftigere Planter end smaat Frø, vil Fordelen heraf være indlysende. Det maa vistnok indrømmes, at vort Klimat ikke paa langt nær er saa gunstigt for Frøavl som Klimatet i sydligere Lande. Flere Bøster vil derfor ikke være aarvisse, enkelte endog slet ikke kunne dyrkes uden med stort Stel. Men paa den anden Side har Erfaring lært, at der er mange Bøster, som er ligesaa aarvisse som vore almindelige Kulturplanter; og flere af de Bøster, hvis Frø nu kun modnes i varme Sommere, vil muligens ved fortsat Kultur kunne blive aarvisse. Men om der end er Bøster, som det er vanskeligt at dyrke Frø af i vort Klimat, saa er det desuagtet ingen Tvivl om, at Frøavl er skikket til at kunne blive en vigtig Erhvervsfilde for mange; det gjelder kun at gribe Sagen an. Det vilde være en god Begyndelse, om man fra først af lagde an paa at dyrke forskellige Sorter til eget Behov, for, naar man har vundet lidt Erfaring, især at lægge sig efter dem, som man finder lykkes bedst. Skulde man f. Eks. finde, at Gulrødder slaar bedst til, saa kunde man nærmest lægge sig efter dem; og kan man deraf levere godt Frø, vil man have let for at afsætte det, ikke alene i Bundevis, men i Læssevis, og man havde slaaet ind paa en Næringsvei, der vilde være overmaade lønnende,

Dels efter Dplysninger indhentede fra andre, dels efter egne Erfaringer skal jeg give følgende veiledende Vink om Frøavl. Til at drive den med Held hører først og fremst, at man til at bære Frø kun vælger de fuldkomneste Eksemplarer, altsaa de, hvori vedkommende Sorts Egenstaber bedst er udviklet. At dyrke Frø af middelmaadig eller endog daarlig udviklede Eksemplarer lønner sig aldeles ikke. Dyrkes af samme Art flere Sorter, maa den ene Sort staa saa langt fra den anden som muligt; thi naar f. Eks. flere Gulrodsorter slaar ved Siden af eller nær hverandre, udsætter man sig for, at hver Sorts gode Egenstaber gaar tabt, idet Sorterne ved gjensidig Befrugtning indvirker paa hverandre.

For de Bekster, som er toaarige, er Dvervintningen det vigtigste, idet der maa sørges for at holde dem friske og gode til Vaaren, noget, som for mange Sorters Vedkommende ikke er saa ganske let. Bedst er det at lade dem overvintre ude paa den Maade, som er omtalt i forrige Stykke. Om Vaaren, saasnart Jorden lader sig bearbejde, plantes de i det fri. Skulde enkelte Bekster under Vinteren have begyndt at skyde Blade eller Stængler — noget som ved at holde dem saa kjølig, som de kan taale, saavidt muligt maa forhindres — bør man i den første Tid efter Udplantningen dække dem baade mod Nattefulde og sterk Sol med Granbar eller andet. Naar Stænglen har naaet en Høide af en Fod eller to, bindes den til Stokke, for at ikke Binden skal blæse den overende og knække den. Senere i Bekstperioden vil det blive nødvendigt at fornye Opbindingen. Saasnart Frøet er modent, høstes det og henlægges paa et luftigt Sted til Tørring. Frø af Kaal, Erter, Bønner og flere høstes med Frøhuset, og først naar det er tørt, gnides eller tærskes det ud af dette. Alt Frø maa opbevares paa et luftigt og tørt Sted.

H o v e d k a a l (Hvidkaal, Rødkaal, Spidskaal og Savonkaal.) Til Frø udvælges store og faste Hoveder. Disse pleier man ved Indhøstningen at optage med Rod og jordslaa i en Kjelder eller endnu bedre ude som Side 40 omtalt. Sidst i April eller først i Mai plantes Frøkaalen ud, efterat der gennem Hovedets fleste Blade er skaaret et Snit, der tjener til at lette Stænglens Fremvekst. Afstanden mellem hver Kaal maa være mindst 3 Fod. Naar Frøet er modent, affjæres Stænglerne og ophænges eller henlægges paa et luftigt Sted til Tørring. Kaal, hvis Stamme ved Indhøstningen paa almindelig Maade er afhugget, kan ogsaa bruges til Frøkaal. Jeg dyrkede et Aar Frø af saadan Kaal, der havde en forholdsvis høi Stamme, medens Frøet, jeg fik af den, gav Kaal, der fik Hoveder nær Jorden, med andre Ord havde en meget kort Stamme. Om denne Fordel skrev sig fra, at Frøkaalen blev afhugget istedetfor optaget med Rod, tør jeg endnu ikke sige.

Af **K a a l r a b i** avles det meste Frø, vi bruger, her i Landet. Bønderne i det Trondhjemske dyrker det ofte til eget Brug. Det er ogsaa kun i nordlige Lande, godt Kaalrabifrø kan avles. Ved

Indhøstningen bør Hjertebladene bibeholdes paa Frøtaalkrabi. Det samme gjælder Ræper og Vinterræddiker.

Løg. Rødløg. De smukkeste Løg udvælges. Man lader dem overvintre saa kjølig, som de kan taale uden at ødelægges. De plantes paa 5 á 6 Tm. Afstand paa et lunt Sted saa dybt, at der kommer en god Tomme Jord over dem. Rødløg kan ogsaa plantes om Høsten; men den maa da dækkes, naar Frosten begynder. Paa Burren modnes Frøet kun i gode Sommere.

Rødder, saasom Gulrødder, Persillerødder og Pastinaker, udplantes paa 2 Fods Afstand fra hverandre. De pleier alle Aar at give modent Frø (Persilleroden senere end de andre); men da dette paa en og samme Plante ikke modner til samme Tid, maa det høstes lidt efterhvert, idet de modne Frøstjerne affjæres.

Selleri. Hvorvidt dennes Frø vil modnes hvert Aar, tør ikke siges med Bestemthed; dog synes det, som om idetmindste en Del vil kunne erholdes selv i mindre gunstige Sommere. Sidste Sommer høstede jeg det første Sellerifrø i de første Dage af September, og ved Maanedens Slutning var det sidste modent. Planterne stod paa et lunt Sted. Frøselleri udplantes, ligesom de andre Frøerødder, saa tidlig som mulig. Afstanden mellem hver Plante maa være 1½ Fod. Frøet høstes, efterhvert som det bliver modent.

Af flere enaarige Bekster er det meget let at avle Frø; kun maa Planterne fra først af behandles med megen Omhu, idet de gives tilstrækkelig Plads og stadig holdes rene for Ugræs. Flere, saasom Erter, Rrybbønner, Karfe, Rjørvel og Spinat, bærer hvert Aar modent Frø ved at saaes lige paa Blivestedet. Andre, deriblandt Portulak, Salat og Ræddiker, bør saaes i Bænk og udplantes. Af Salat lader man kun de bedste Hoveder give Frø. Af Ræddiker udvælges af Bænken de Planter, der har de smukkeste Knoller. Ved mine Forsøg har Ræddiker ikke givet jevnt modent Frø hvert Aar.

Bærfrugt, der kan dyrkes i Kjøkkenhaven.

Det maa fraraades at plante Frugttrær i Kjøkkenhaven, da disse giver for megen Skygge og tager saa megen Næring fra

Jorden, at Grønsagerne ikke kan trives. Derimod kan man meget vel beplante Rabatterne og den øvrige Plads, man af Rjøkkenhaven vil ofre til dette Brug, med Bærbuske.

A. Ribs, Stikkelsbær og Solbær. Disse vokser i enhver god Jord, men bedst i en saadan, som er lidt lerholdig samt fed. De plantes paa 3 Alens Afstand fra hverandre. Hver Høst bør de gjødsles, Stikkelsbærbusken noget sterkere end Ribs og Solbær. Den sidste trives bedst i fugtig Jord og lidt Skygge. Alle tre kan formeres ved Stiklinger, der baade kan sættes om Høsten og tidligst mulig om Vaaren. Til Stiklinger anvendes sidste Aars Skud, der skjæres med en skarp Kniv og stikkes nogle Tommer dybt med 1 Fods Afstand i 4 Rader paa en Seng. For at holde jevn Fugtighed bør Sengen bedækkes med et Lag Gjødsel og i tørt Veir vandes. Om 2 Aar pleier Stiklingerne at være færdige til at plantes paa Blivestedet. Stikkelsbærstiklinger er træge til at slaa Rødder, hvorfor man helst formerer denne Busk ved Aflægning. Aflægningen kan foretages naarsomhelst og udføres paa den Maade, at man bøier en Busks nederste Grene et Par Tommer dybt ned i Jorden, saaledes at Toppen staar frit over samme. Naar Aflæggerne har Rødder, skilles de fra Moderbusken. Før de plantes, maa en god Del af den med Rødder besatte Kvist skjæres bort, saa kun Toppen med de nødvendige Rødder bibeholdes. Alle disse tre Buskevæxter fordrer ikke megen Bestjæring; den indskrænker sig til at bortskjære de ældste Grene til enhver Tid, hvorved Buskene stadig holdes i en passende Størrelse og faar bedre Bær.

Ribs- og Stikkelsbær tilføies ofte betydelig Skade af et Par Insektarter, Stikkelsbærbladhvepsen og Stikkelsbærmallerne. Der gives neppe nogen bedre Maade at udrødde dem paa, end enten at ryste dem af Buskene og opsamle dem fra Jorden, eller og at afplukke de Blade, hvorpaa Eggene er lagte. Aflægningen foregaar i Mai og Juni samt i August og September. Det hjælper ogsaa om Høsten at omspade Jorden omkring Buskene, og derpaa traaffe den fast til, hvorved Insekterne forhindres fra at komme op af Jorden om Vaaren.

B. Bringebær. Uagtet der her i Landet ikke er Mangel, mange Steder snarere Overflod paa Bringebær, saa er dog de Sorter, som dyrkes, af en saa overlegen Bestaffenhed, at de i

Korthed bør omtales. For Folk, der har let Udgang til en By, hvor de kan affættes, vilde Bringebærdyrkning være en meget lønnende Bedrift; men man maatte da forskaffe sig af de bedste Sorter. En Sort, som i det sidste er bleven udbredt her i Landet under Navn af Fastolff, er meget god. (Der er dem, som paaftaar, at dette ikke er den ægte Fastoff, som skal være en Sort, der ikke duer i vort Klimat). Foruden mange andre er desuden Paragon- og Carters-Bringeber særdeles gode Sorter. Bringeberbusken vokser overalt; men skal den dyrkes med Fordel, bør den have meget Sol og en rigtig god, ikke for tør, lidt lerholdig Jord, der gjødsles og spades 2 Spadestik dybt Høsten før Plantningen. Formeringen sker ved kraftige Rodstud, der plantes i Rader, som lægges mindst $1\frac{1}{2}$ Al. fra hverandre, med samme Afstand mellem hver Plante i Raden. Efter Plantningen skjæres Skuddet ned til 4 á 6 Tm. over Jorden. Af de ny Stud, som snart kommer tilsyne, bibeholdes kun de to sterkeste, der vil bære næste Aar. Naar Skuddene er 2—3 Fod lange, bindes de til Stokke. Tidlig om Vaaren skjæres de noget tilbage. Ved at skjære Skuddene saameget tilbage, at kun en Trediedel eller mindre bliver staaende igjen af dem, faar man senere Bringeber end ved en mindre sterk Beskjæring. De Stud, som om Sommeren har baaret Bær, bortskjæres lige ned til Marken, efterat Høstningen er forbi. Mere end 3 eller høist 4 af de hvert Aar fremvoksende Stud bør aldrig bibeholdes, uden naar man tænker at foretage en ny Udplantning, da de behøves til Formering. Det lønner sig ikke at lade Bringeberbusken staa paa samme Plads mere end 6 eller høist 8 Aar; efter den Tid vil den blive svag og bære smaa Frugter, og det om man end hvert Aar gjødsler nok saa sterkt. Selv i vild Tilstand ser man ofte, at den paa et og samme Sted kun holder sig kraftig i nogle saa Aar for derpaa at aftage og tilsidst at give Plads for andre Bækster.

C. Jordber. Havejordberet trives bedst i en god Muldjord, der er dyb og noget ler- og sandholdig. Er Jorden alt for fed, vokser vistnok Planterne kraftig, men bærer saa Frugter. Fugtighed under Sommeren er en af Hovedbetingelserne for at erholde en god Jordberhøst; dog maa Jorden ikke være egentlig raa; thi da gaar Planterne let ud. Formeringen foretages enten i August eller tidlig om Vaaren og sker ved de smaa Planter, som

vokser ud paa de gamle Planter's Udløbere. Efterat Jordbærstyk-
ket er gjødslet og spadet to Spadestik dybt, gøres Senge paa $1\frac{1}{2}$
å 2 Al. Bredde. Paa disse sættes Planterne i 2 Rader og mel-
lem hver Plante i Raden $1-1\frac{1}{2}$ Fod, eftersom man har svagt-
voksende eller sterktvoksende Sorter. Hvert Aar i August Maaned
affjæres alle Udløbere. Om Høsten dækkes Planterne med et
tyndt Lag Hestegjødsel, der om Vaaren nedgraves i Sengen. For
at holde Jorden jævnt fugtig og for at bevare Bærene mod at til-
smudses med Jord bør man om Sommeren dække Sengene med
Garverbart, der omhyggelig fjernes, efterat Høstningen er over.
Mose kan ogsaa med Fordel anvendes; men den har den Ulempe,
at Sneglerne trives og formerer sig saa godt i den. Mere end 5
Aar bør Jordbærplanterne ikke staa paa samme Sted. Mellem
Bærbuskene paa Rabatterne kan Jordbær dyrkes, saalænge ikke
Buskene indtager det meste af Pladsen.

Bærfrugts Anvendelse i Husholdningen ¹⁾.

Syltning.

Ribsjagt. Man knuser Ribsen godt og vrider Saften af gennem
et grovt Sifflæde. Den koges under stadig Afstummen i en emailjeret Gryde eller
fortinnet Kasserolle²⁾. Naar Skumdannelsen ophører, haves i Gryden 1 Pund
Sukker til hver Pot Saft, og det hele koges atter lidt. Dannes paany Skum,
maa det skummes af. Naar Saften er kold, hældes den paa Flasker, der til-
forkes eller overbindes med et Papir. Denne tilligemed al anden Saft og
Syltetøi maa opbevares paa et kjøligt Sted.

Bringebærsgaft laves paa samme Maade. Naar man efter at have
knust Bærene tilsætter dem lidt Eddik og lader dem staa et Døgn's Tid, bli-
ver Saften lettere at vride af.

Solbærsgaft. Solbærene koges i lidt Vand. Naar de er udfogte,
vrides Saften af. Denne koges med $\frac{1}{2}$ Pund Sukker til hver Pot Saft el-
ler og uden Sukker. Skummet maa afflummes under Rogningen.

Stikkelsbær. Fuldvoksne, men ikke modne Bær befries for Stil-
kene og de smaa Blade (Bægerbladene) paa Bærets øvre Del. Til hver Pot
Bær bruges 1 Pund Sukker samt lidt hel Kanel og Nelliker, der koges saa
langsomt som muligt. Naar Bærene er gennemtruffet af Sukker, hældes de
i en Syltepotte. Efterat de er aftjølet, lægger man over dem et Papir fug-
tet i Rognak, og Potten tilbindes med Papir. Man kan ogsaa sylte Stikkels-
bær og Blaabær sammen, ligemeget af hvert. Naar man tilsætter lidt Eddik,
kan til denne Syltning $\frac{1}{2}$ Pund Sukker være nok til 1 Pot Bær. Det maa
koges godt. Af friske Stikkelsbær kan koges Grød og Suppe paa samme
Maade som af Rabarber.

Knuste Tjttebær eller og hele med sur Tjttebærsgaft over holder sig
godt hele Vinteren paa et kjøligt Sted. Det skader ikke, om de frjser. Tjtte-
bær kan ogsaa syltes saaledes: Man udpiller store og hele Bær, som koges
med lidt hel Kanel og Nelliker samt $\frac{1}{2}$ Pund Sukker for hver Pot Bær. Kan

1) Al Bær, der skal benyttes til Syltning, maa høstes i tørt Veir.

2) Saft som ogsaa Bær maa altid koges i en fortinnet Kasserolle eller emailjeret Gryde. I en
almindelig Gryde vil det sure i Saften optage Jern i sig, som gjør den usmagelig samt gi-
ver den en stng Farve.

man sammen med Tyttebærene koge skrællede Madæbler (saadanne, som ikke er gode at spise raa) skaarne i fire Stykker, bliver det bedre. Det koges langsomt, til Æblerne er møre, og opbevares som Stikkelsbær.

Saft er et hyppeligt Læskemiddel for syge. Tyttebærssaft ansees endog for feberstillende. Saftsuppe kan koges paa følgende Maade: Grøn (Bjerggrøn, Riis eller Sago) koges i Vand. Efterat Suppen er opst, blandes den med Saft og Bær samt om fornødiges Sukker efter Behag. Istedet for Grøn kan man bruge Potetmel.

Tilberedning af Bærvine.

R i b s v i n (nærmest efter K. Martens i „Der Hausgarten“).

Til en Anker paa 40 Liter behøves 15 Liter Saft og 15 Alg. Sukker, af bedste Kvalitet Raffinade. Bærene maa være fuldstændig modne; jo bedre modne de er, des bedre bliver Vinen. De befries for Stilkene og knuses. Den knuste Masse havest i et Kar med et flytbart Laag, der har mange smaa Huller. Laaget belastes med Træ, saa Bærmasse efterhaanden trykkes tilbunds, medens Saften samler sig ovenpaa Laaget. Temperaturen, hvori Karret staar, bør være 14 á 16 Grader. Om to Dage vrides Saften af. Massen havest atter i Karret og overghdes med klart Kildevand, der om to Dage vrides af. Dette Vand benyttes til at fylde Ankeren med, naar Nedlægningen foregaar. Ved denne Fremgangsmaade udnyttes Sukkeret i Bærene bedre, end om man uden videre vrider Saften af dem. Sukkeret opløses ved Røgning i klart Kildevand. Saften og det opløste Sukker havest paa Ankeren, som derpaa fyldest med det Vand, som har staaet over Bærmasse, og det hele blandes godt. Ankeren lægges paa et Sted med 14 á 16 Graders Varme. Om ca. 14 Dage begynder en voldsom Gjæring. Lige fra det allerførste og under den voldsomste Gjæring flere Gange daglig maa Ankeren fyldest, saa den til enhver Tid er fuld lige til Spunsaabningen; denne maa staa aaben. Naar den voldsomste Gjæring ophører, bringes Ankeren i en Kjelder. Spunsaabningen holdes fra denne Tid let tilluftet. Paafylldning med Vand maa fremdeles ske hver Dag. Om 14—16 Uger fra Gjæringens Begyndelse stanse den, og Ankeren spundes da godt til. Hver ottende Dag maa den aabnes for at fyldest med Vand. Lige fra Begyndelsen maa man omhyggelig fjerne de Emner (Skum), der som en Følge af Gjæringen, samler sig ved Spunshullet. Naar Vinen tilnærmelsesvis er klar, omtappes den paa en anden Anker for derved at befries for Bundfaldet. Det er godt, om man omtapper den 2—3 Gange, hver Gang med 2—3 Maaneders Mellemrum. Først om et Aar bør Vinen fyldest paa Flasker, der tilforkes og lækkes. Allerede fra den Tid, den første Omtapning foretages, er den velsmagende, men bliver bedst om et Par Aar. Man kan ogsaa uden Omtapning fyldest Vinen lige paa Flasker; men man er da udsat for, at enkelte Flasker vil springe.

Stikkelsbærvin. Nogenlunde fuldvoksne, men ikke modne Stikkelsbær knuses lidt samt tilsættes 1 Pot Vand for hver 3 Bund Bær. Masse omrøres godt en lang Stund, hvorpaa man lader den staa et Døgn i omtrent 14 Graders Varme. Saften vrides da af gennem et grovt Lintlæde, og Bærmasse overghdes paany med noget mindre end Halvdelen saa meget Vand som forrige Gang, hvilket efter omtrent 12 Timers Forløb afvrides. Bædsterne blandes sammen og tilsættes 1¼ Bund Raffinade for hver 2 Potter Saft. Raffinaden maa i Forveien være opløst i lidt Vand. Blandingen fyldest paa en Anker (eller en anden Beholder), der sættes paa et Sted med omtrent 14 Graders Varme. Under Gjæringen, som nu begynder, maa Ankeren daglig fyldest med samme Slags Saft, og Skummet stadig aftages, hvilket lettest sker ved at fyldest Ankeren saameget, at det rinder af. Naar Gjæringen ophører, tilspundes Ankeren nogenlunde godt, men ikke saa den bliver aldeles tæt, og sættes paa et kjøligt Sted, helst i en Kjelder. Om nogle Dage

klares Vinen af og fyldes paa en anden Anker eller til Nød paa den samme, efterat den, saa hurtig ske kan, er vel rensset og svovlet. For at Ankeren atter kan fyldes til Spunjet, hvilket er fordelagtigt, om just ikke uomgjængelig nødvendigt, bør man af samme Slags Blanding have ladet en mindre Mængde gjære paa en Krukke eller andet. Ankeren tilspunses derpaa godt, saa den bliver fuldstændig tæt. Den maa fremdeles staa paa et kjøligt Sted. Skal Vinen bruges den første Sommer, astappes den i Marts eller April og fyldes paa Flasker, der tilforkes og lattes godt. I modsat Fald lader man den henstaa paa Ankeren til næste Vinter.

R a b a r b e r v i n. Til en Anker tages 25 Pund flaaede Rabarberstikker, som skjæres i smaa Stykker samt knuses og vrides. Rabarbermassen omrøres derpaa i noget Vand, som ligeledes vrides af. Det afvredne haves paa Ankeren og tilsættes 18—20 Pund bedste Sort Buddersukker (bedre Raffinade), som er opløst i lidt Vand, hvorpaa den fyldes med Vand. Den videre Behandling er som for Stikkelsbærvin.

B æ r v i n e a f t a p p e s paa den Maade, at man et Stykke ovenfor Tappen borer et lidet Hul, som ikke maa være større, end at en Gaasepennepose udfylder det. Det bedste er, at man, før man tager Beholderen i Brug, borer Hullet og sætter en Kork i det. Naar Aftapningen skal foretages, sætter man saa forsigtig, at Beholderen ikke rystes, en Pennepose (bedre et Blikrør) i Hullet, og gjennem denne lader man Vinen rinde ned paa Flaskerne. Det man tilsidst aftapper gjennem Taphullet, er gjerne grumset og maa derfor henstaa for at klarne i en tilluftet Siltstepotte eller og sies gjennem en Pose af Uldtøi, udenom hvilken man kan anbringe en Pose af Dreiel. Aftapningen maa ske uden Afbrudelse. Korkene bør være af fineste Slags. Til Lak kan sammensmeltes 3 Dele Harpix og 1 Del Boks. Heri dryppes Korkene tilligemed det øverste af Flaskehalsen. Bundfaldet af Bærvine kan benyttes i Saftsuppe.

Med Hensyn til det Træ (Anker, Tønd e), som skal benyttes til Bærvin, er at bemærke, at et, som før er benyttet til Brændevin, er at foretrække. Men enten Træet er nyt eller tidligere benyttet, maa det, før det tages i Brug, skylles med kogende Vand, og svovles. Svovlingen udføres ved, at man hænger et Svovlpapir ned gjennem Spunshullet og derpaa antænder det. Er man forvisset om, at Svovlet brænder, sættes Spunjet i. Naar Vinen er astappet, maa Træet straks grundig rengjøres og svovles; ellers vil det vanskeligt kunne gøres brugbart til senere Vinnedlægning. Det maa opbevares paa et luftigt Sted; for alt ikke i en Kjelder.

Blomsterhaven.

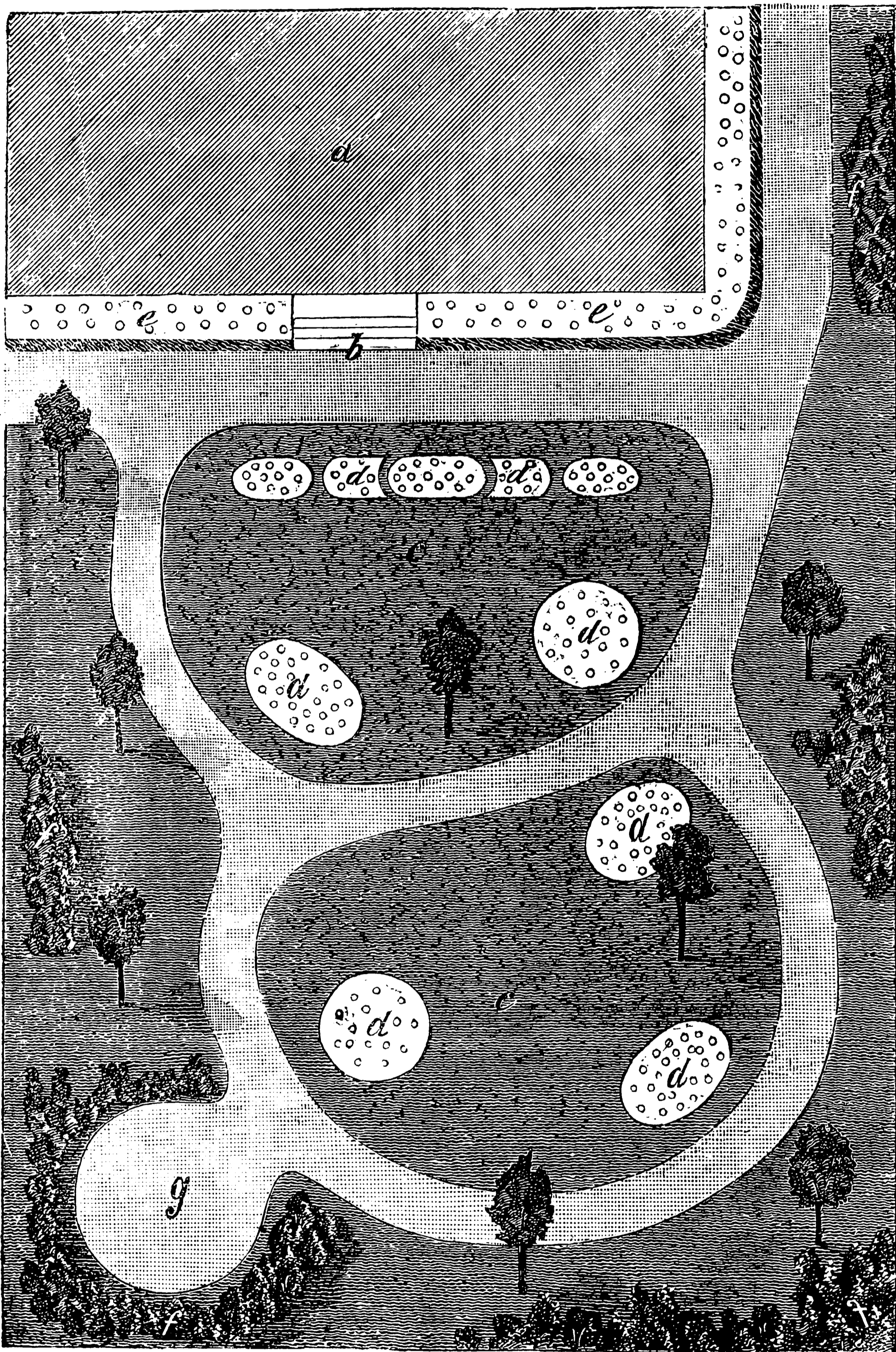
Anlægningen.

Med Hensyn til Beliggenhed, Jordbund og Jordens Bearbejdelse m. m. gjelder det samme for Blomsterhaven, som ovenfor er sagt om Kjøkkenhaven. Hvad Anlægningen angaar, da er denne for en Blomsterhave i endnu høiere Grad end for en Kjøkkenhave afhængig af hvert enkelt Steds eiendommelige Forholde, saa at man nær sagt aldrig vil kunne anlægge en saadan ligeens paa to

forskjellige Steder. Det vil selvfølgelig heller ikke paa Forhaand være muligt at levere Tegninger, der i et og alt passer hverken det ene eller andet Sted. Desuagtet vil saadanne være tjenlige til at give en Ide om, hvorledes Anlægget bør gjøres. Paa vedføjede Plan over en liden Blomsterhave er a Baaningshuset, b Indgang til samme, c Græsplæner, d Blomstergrupper, hvoraf en eller to bør beplantes med Roser, e Rabatter indtil Husvæggen, hvorpaa kan plantes Slyngplanter eller Espaliertrær (Frugttrær), som bindes til Væggen eller bedre til et sammenspigret Sperreverk, der fæstes til Væggen; Kanten mod Gangen tilsaæes med Græs, og mellem dette og Slyngplanterne (Espaliertrærne) plantes Blomster, helst saadanne, som lugter godt; f forskjellige Brydbusse; g Lysthus (Løvhytte), der kan plantes af Syrener eller en anden høitvoksende og tæt Buskvekst. De paa Tegningen anbragte Trær bliver kun at anvende, hvis de ikke vil komme til at skjule en Udsigt, der bør bibeholdes; de kan enten være Brydtrær eller Frugttrær, hvis man ikke har en særskilt Frugthave.

Hovedbetingelsen for at anlægge en Blomsterhave, saa den bliver smuk, ligger mest i at have et aabent Blik for Naturen, saa man kan gjøre alt sliq, at det faar et saa naturligt Udseende som muligt. Beiene maa saaledes lægges der, hvor de giver Udseende af at være til Nytte, og ikke hvorsomhelst. Paa bakked Grund bør de i Regelen ikke lægges ret imod Bakken; men man lader dem gaa skraa opad denne. Buskgrupper maa plantes paa Steder, hvor de saa at sige af Forholdene er henvist til at faa sin Plads. De bør aldrig ligesaa lidt som Trær anbringes paa Steder, hvor de, naar de vokser til, vil komme til at dække en vakker Udsigt. Ved Baaningshuset anlægges helst Beiene nogenlunde rette; men efterhvert, som man fjerner sig fra denne, kan de gives større Krumninger. At anlægge Blomsterhaven i regelrette Former er, selv om den kun er 200—300 □ Alen stor, aldrig smukt; dertil er det for stivt og unaturligt. Desuden fordrer en regelret Blomsterhave langt mere Pleie for at se ordentlig ud end en saadan, der har buede Former.

Ved Anlægningen opmerker man først med Binder Beiene og optager dem til den Dybde, som Madjorden har. Med Jorden af Beiene planeres Stykkerne, hvorpaa disse gjødsles og aurvælttes eller spades dybt. Disse Arbejder udføres helst om Høsten. Tid-

lig næste Aar jævner man med en Spade Stykkerne samt rager dem. Derpaa afmerkes Grupperne, hvor Blomster og Buske skal staa. De sidste, tilligemed de Trær, man vil plante, sættes helst ud, før Stykkerne tilsaaes. Til Græs anvendes helst Timotei, der maa saaes meget tykkere end almindelig til Eng. Paa tørløndt, let Jord hakkes Græsfrøet ned med en Rive, og derpaa rulles med en tung Rul; men paa fugtig Jord er det tilstrækkeligt kun at rulle efter Saaningen. Naar Græsset er et Par Tommer langt, affikkes Græsplænen's Kanter baade mod Beiene og ved Grupperne. Beiene bør fyldes paa samme Maade som for Kjøfkenhaven omtalt, dog saa, at Plænen's Kant kun er et Par Tommer høiere end Beikanterne, medens Beiene efter Midten omtrent maa være i Høide med Plænen. Fyldes ikke Gangene, maa Plænen's Kanter ved Planeringen gives en Straaning ned mod dem. Skal en Græsplæn se ordentlig ud, maa den holdes ren for Ugræs og slaaes mindst hver fjortende Dag samt rulles flere Gange i Løbet af Sommeren. For hver Gang Græsset er slaat, bør Kanterne ved Beiene og Grupperne stikkes med en skarp Spade. Beiene maa til enhver Tid med en Skuffel eller i Mangel deraf med en Spade holdes rene for Ugræs. Ligesaa maa Grupperne stadig passes med det fornødne Vand og holdes rene for Ugræs. Med Fingrene bør i den første Tid af Sommeren Jordskorpen i dem jævnlig løsnes, da dette meget befordrer Planternes hurtige Vækst.

Brydbusse for Smaahaver.

Noogle Brydbusse bør aldrig mangle i en Blomsterhave. Anbefalelsesværdige er efternævnte. *Amygdalopsis Lindleyi*, 4 á 5 Fod høi, udmerket vakker med dobbelte rosenrøde Blomster, tidlig om Aaren. *Amygdalus nana*, Dvergmandel, 2 Fod høi, blomstrer tidlig om Aaren. *Caragana*, Ertetræ; det almindelige er *C. arborescens*, der kan opnaa en Høide af indtil 12 Fod. Af de andre Arter er *C. frutescens* og *C. gracilis* smaa gode Buske. *Cytisus alpinus*, Guldregn, 10—12 Fod høi, udmerket vakker Bust med gule Blomster i lange Klaser i Juni. *C. elongatus*, 2—3 Fod høi, har gule Blomster i Juni. *Daphne Mezereum*, Lysebast, er omtykt for sine vakre røde Blomster tidlig om Aaren; men den er meget giftig. *Deutzia scabra* og *D. crenata flore pleno* er gode

Busker, der bliver 3 Fod høje. *Elaeagnus macrophylla* 4—5 Fod høi, har vakre sølvhvide Blade. *Philadelphus*, Jasmin; samtlige Arter har sterkt vellugtende Blomster. *Rhus Cotinus*, Parfetræ, 4—5 Fod høi, har vakre Blade. *Ribes aureum*, gulblomstrende Ribes, 6 Fod høi, med smukke gule Blomster. *Rosa*, Roser, er altid de smukkeste Prydplanter, man kan dyrke, og man kan vanskeligt faa for mange af dem. De vil have en kraftig lidt fugtig Jord og et solrigt Bosted. Ved Plantningen skjæres de sterkt ned. Senere maa de ogsaa skjæres hver Aar; men de forskellige Arter med deres Varieteter fordrer en noget forskjellig Beskjæring. Remontantroserne skjæres godt tilbage. Provinsroser, Provenceroser, Damascenaroser, og *Rosa alba* skjæres tilbage paa 8 á 10 Dine. Centifoliarosen og Mosrosen skjæres tilbage paa 4 á 5 Dine. Hybridroserne skjæres ganske lidet og *Rosa lutea*, gule Roser, slet ikke. Remontantroserne og Hybridroserne er kjæle mod Vinterkulden, hvorfor de bør dækkes, hvilket kan ske ved at bøje dem ned til Jorden og dække over dem med Granbar. Dette Arbejde bør ikke gøres for tidlig; nogle Graders Kulde skader dem ikke. *Sambucus racemosa*, Druehyld, er med sine røde Bær om Høsten meget vakker, men er vel stor for en liden Have. *Spiraea callosa*, *S. ariaefolia*, *S. trilobata* og flere Arter er vakre Smaabusker. *Symphoricarpus racemosa*, Snebær, 4 Fod høi, bærer om Høsten snehvide Bær. *Syringa*, Syren, 10—12 Fod høi; foruden Arten *S. vulgaris* er Varieteten med hvide Blomster særdeles vakker. Smukkest er dog *S. chinensis*, der kun bliver halvt saa høi som foregaaende. *Viburnum Opulus rosea*, Snebold, har overmaade vakre hvide Blomster. Til fritstaaende Trær og Buske kan især følgende anvendes: *Betula verucosa laciniata*, Hængebjerk med fligede Blade, egner sig meget vel for en liden Have. *Crataegus Oxyacantha flore albo pleno*, dobbelt hvid Havtorn, og *C. O. fl. rubro pleno*, dobbelt rød Havtorn hører begge til de vakreste Blomsterbuske. *Evonymus latifolius* er en vakker Busk. Dobbeltblomstrende Kirsebærtrær, *Prunus Avium fl. pl.* og *P. Cerasus fl. pl.*, er smukke Trær med snehvide Blomster. *Salix americana pendula*, Hængepil, tager sig bedst ud i Nærheden af en Vanddam eller et Vandspring. *Thuja occidentalis* og *T. Wareana*, Livstrær, bør ikke mangle i nogen Have, allermindst i en liden, hvor større Naaletrær ikke godt kan anvendes.

Slyngplanter.

Det tager sig meget godt ud, at en Husvæg, en Mur eller et Vinsthus er bedækket med Slyngplanter, og da det er en billig Pryd, burde den være meget hyppigere anvendt, end den er. Af enaarige Bøfster, som er egnet til dette Brug, er især Pralbønnen, *Phaseolus multiflorus*, at anbefale, men for at den skal blive smuk, maa den have en god Jord og helst et lunt Bøfsted. Den maa ikke lægges, før Hæggen blomstrer. *Cobaea scandens* kan i god Jord og paa et varmt Bøfsted bedække en stor Flade paa en Sommer. Den formeres ved Frø, der maa saaes i varm Bønt. De unge Planter plantes i smaa Potter og kan udplantes i det Fri først i Juni. *Lathyrus odoratus*, Erteblomst, og *Ipomaea purpurea* bliver kun 4—5 Fod høje. Begge kan saaes lige i frit Land.

Af fleraarige Bøfster, der om Høsten dør ud helt ned til Roden, er især *Bryonia alba* god. Den formeres let baade ved Frø og Rodknoller og vokser hurtig; men i grund og tør Jord bliver den gul ud paa Sommeren. Humle er ogsaa anvendbar.

De bedste Slyngplanter er dog de buskagtige, og af disse først og fremst *Ampelopsis hederacea*, Bildvin, der vokser let næsten overalt, hvor Jorden ikke er for raa og tung. *Aristolochia Siphon* er en meget vakker Slyngvekst, men vokser i Førstningen sent og fordrer et lunt Bøfsted. Desuden er *Lonicera Caprifolium*, Slyngroser og *Lycium europaeum* at anbefale. Den sidste vokser godt paa tørre Steder. Slyngroserne maa dækkes om Vinteren. Alle Slyngplanter maa have noget at støtte sig til. Pralbønner, *Cobaea*, *Lathyrus*, *Ipomaea*, *Bryonia* og Humle kan vokse efter opspændte Snorer. De andre derimod maa bindes op, enten til selve Hæggen eller bedre til et Sperreverk, der sammenspigres af Lægter og fæstes til Hæggen. Skal et Vinsthus bedækkes med Slyngplanter, er et Sperreverk af Form som den, Vinsthuset skal have, aldeles uundgaaeligt.

To- og fleraarige Prydplanter.

Af disse er der mange særdeles vakre, og det er at ønske, at man vil lægge sig mere efter dem, end hidtil har været gjort. Især er de egnede for Rabatter og i Kanten paa Buskgrupper, men kan ogsaa bruges alene i større Grupper. Mange af dem blomstrer paa en Tid, da der ellers er knapt om Blomster. De

fleste af de fleraarige bør omplantes hvert tredie Aar; de, som da er for store, deles. Skal de atter plantes paa samme Sted, maa der først gjødsles godt. Af toaarige Blomsterplanter, d. v. s. saadanne, som i Regelen blomstrer og derpaa dør ud Aaret efter, at de er tiltrukne af Frø, bør især nævnes: *Althaea rosea* fl. pl., Stokroser, bliver indtil 6 Fod høi; de formeres ved Frø, der saaes i Drivbænkene ud i April. Planterne sættes i Haven i Mai. Om Vinteren maa de dækkes med Granbar. Saaes Stokroserne i Marts og udplantes i god Jord paa et varmt Sted, blomstrer de ofte første Aar. *Campanula Medium*, Klokkeblomst og *C. pyramidalis*, Aronstav, behandles som Stokroser. *Dianthus barbatus*, Busknessik, saaes ved Midtsommerstid i frit Land. *Dianthus Caryophyllus*, Havenessik, saaes sidst i April i Bænk eller Potte, der sættes i et varmt Bærelse. Planterne behandles som Stokroser. De finere Varieteter bør om Høsten indplantes i Potter og overvintres frostfrit; de kan paa den Maade holde sig i flere Aar. *Digitalis purpurea*, Fingerbølplanten, er en nøjsom Plante, der kan saaes i frit Land sidst i Juni.

At gjøre et godt Udvalg af de fleraarige Brydplanter (Stauder) er ingen let Sag, da der er saa meget at vælge mellem, og Meningerne om, hvad der er smukkeste, altid er meget forskjellige. Dog kan følgende trygt anbefales: *Aquilegia*, Akelleie; vakre er *A. glandulosa* med blaa Blomster, *A. vulgaris* i flere Farver og *A. chrysantha* med gule Blomster. Alle har en Høide af $1\frac{1}{2}$ —2 Fod. De formeres ved Deling og Frø. *Bellis perennis*, Tusindfryd; almindelig kjendt og yndet Plante, der egner sig til Kant paa Grupper og Rabatter. *Cerastium tomentosum* har sølvhvide Blade og er ligeledes en prægtig Indfatningsplante. Formeres helst ved Deling. *Delphinium*, Ridderespore; vakre er bl. a. *D. grandiflorum* og *D. elegans*; begge er 2 Fod høie. Desuden *D. elatum* 4 Fod høi. Samtlige med blaa Blomster. *Dielytra spectabilis*, 2—3 Fod høi, er en af de vakreste Stauder. Indplantet i Potter om Høsten og hensat i Kjelderens, hvorfra den i Januar flyttes ind i et varmt Bærelse, bringes den under rigelig Vanding let i Blomst. Om Vaaren maa den atter udplantes i Haven. Den formeres ved Deling. *Fritillaria imperialis*, Keiserkrone, er en gammel kjendt Plante, der kan have røde eller hvide Blomster. Løgen maa optages i August hvert tredie Aar

og straks plantes paany. *Georgina variabilis*, Georginer. Formeres ved Stiklinger, hvortil de første Skud, der fremkommer tidlig om Vaaren, benyttes. Efterat Knollerne har stude, kan de deles saaledes, at hver Del mindst har et Skud. Knollerne plantes i April i Bænk eller og i Kasser, der sættes paa et lyst og varmt Sted. I Førstningen holdes Jorden kun lidt fugtig; men efter som Skuddene vokser frem, vandes der mere. Vil man benytte de første Skud til Stiklinger, bør Knollerne plantes i Slutningen af Marts. Sidst i Mai eller først i Juni sættes Georginerne ud i Haven paa 3—4 Fods Afstand fra hverandre i fed og dyb Jord. Vandes de rigelig, vokser de hurtig. De maa gjentagne Gange i Løbet af Sommeren opbindes til sterke Stofke. Saasnart Kulden om Høsten har ødelagt Bladene, skjæres Stænglerne af 4 á 5 Tm. over Jorden, og Knollerne optages og tørres paa et luftigt Sted. Vinteren over opbevares de frostsrit og tørt. *Gypsophila paniculata*; Blomsterne, der fremkommer fra Juli til udi September, er udmerkede til Kranse og Bufetter. *Helleborus niger*, 1 Fod høi; de store hvide Blomster springer ud, saasnart Sneen smelter. Plantes Rodknollerne om Høsten i Potter, kan de i et tempereret Bærelse bringes i Blomst i Januar. *Hoteia japonica*, 1 Fod høi, udmerket god Plante med hvide Blomster. Indplantet i Potter om Høsten og hensat i Kjelderens til først i Februar og siden flyttet ind i et varmt Bærelse, kan den blomstre sidst i Marts. *Iris*, Sværdlilje; flere Arter er meget vakre, deriblandt *I. germanica*, 1 Fod høi, med dens mange Varieteter, og *I. anglica*, 1½ Fod høi, med hvide eller blaa Blomster i flere Nuancer. *Lilium*, Lilje, vil have en dyb og kraftig Jord, der er let og varm. Løgene omplantes i September eller Oktober hvert tredie Aar. Under Omplantningen fraskilles de smaa Sideløg og plantes for sig selv. Arterne med store Løg lægges indtil 6 Tm. dybt. De med smaa Løg forholdsvis grundere. Mod Vinterfulden er det godt at dække dem lidt. Gode Arter er *L. bulbiferum*, 2 Fod høi, med ildrøde Blomster; *L. tigrinum*, Tigerlilje, 3 á 4 Fod høi; Blomsten er rød med sorte Prikker; *L. candidum*, Hjelilje, 3—4 Fod, med vakre, hvide Blomster; *L. superbum*, 4 Fod høi, prægtig Lilje med gule og teglstenrøde Blomster; *L. Martagon* ligner foregaaende. *Paeonia*, Pion; den almindelige er *P. officinalis*. Af *P. albiflora* havees mange vakre Varieteter. Pionerne

fordrer en fed, noget fugtig Jord. Da de ikke gjerne blomstrer det første Aar efter Omplantningen, maa de ikke omplantes for ofte. Papaver, Balmu, vil have en løs, mere tør end fugtig Jord. *P. bracteatum* har mørkerøde og *P. nudicaule*, gule Blomster. Den sidste blomstrer næsten hele Sommeren. Phlox, Flammeblomst. Af denne er der mange vakre Arter og Varieteter; især er *Ph. decussata* og *Ph. suffruticosa* med Varieteter at anbefale. *Primula Auricula*, Murikler, vil have en god Jord og Skygge mod Middagsjolen. *P. veris acaulis* er en af de bedste Foraarsblomster. *Tulipa Gesneriana*, Haretulipan, maa optages hvert tredje Aar, efterat Bladene er visnede, og lægges paa et tørt og mørkt Sted. Den udplantes igjen først i Oktober.

Enaarige Prydplanter.

A. Saadanne, som kan saaes lige paa Blivestedet.

Calendula officinalis, Ringblomst. Af denne forefindes nu Varieteter, der er meget vakre. *Campanula Loreyi* og *C. Speculum*, Venusspeil, bliver begge 1 Fod høie og har vakre hvide eller blaa Blomster. *Clarkia elegans*, 3 Fod høi. Af denne findes Varieteter saavel med dobbelte som enkelte Blomster i mange Farver. *Collinsia bicolor*, 1 Fod, ganske vakker med violette, gule og hvide Blomster. *Convolvulus tricolor*, med Varieteter, blomstrer hele Sommeren med vakre Blomster i hvide og blaa Nuancer, men de holder sig lukkede i Regnveir. *Cynoglossum linifolium*, hvid Forglemmigei, 9 Tm. høi, med hvide Blomster i lange Afs, egner sig især til Kant om Grupper. *Eschscholtzia aurantiaca* og *E. californica*, begge med gule Blomster, der holdes lukkede i Regnveir. *Iberis amara*, hvid Flipkrave, og *I. umbellata*, rød Flipkrave, er begge 8 à 9 Tm. høie og har smukke Blomster. *Lavatera trimestris*, Sommerstokrose, 4 Fod, har enten røde eller hvide Blomster. *Linum grandiflorum*, rød Lin, 9 Tm. høi. Frøet maa holdes jevnt fugtigt, til det spirer; den har store røde Blomster, og er en af de bedste enaarige Planter. *Lupinus*, Lupin; vakre er *L. Hartwegi*, 2 Fod, med blaa Blomster, og *L. hybridus*, 2—3 Fod, der kan have hvide, gule eller røde Blomster, ofte to Farver paa en og samme Blomst. *Nemo-*

phila er en meget vakker, kun nogle 1 m. høi Plante, der egner sig fortræffelig til Kant om Grupper. *N. insignis*, blaa, og *N. maculata*, hvid med blaa Pletter, er de bedste. *Nigella damascena*, Somfruen i det Grønne, 9 m. høi. *Nycteria capensis*, 9 m., har hvide Blomster, der aabner sig om Aftenen og udbreder en stærk Bellugt, som minder om Vanilje. *Oxalis tropaeoloides*, Surfløver, dyrkes mest for sine vakre brune Blade. De smaa gule Blomster er ubetydelige. Egner sig kun til Kant om Grupper eller i Figurbed. *Papaver somniferum*, Balmu, 3 Fod, med store dobbelte Blomster i mange Farver. Paa fed og dyb Jord kan den blive meget vakker. *Reseda odorata*; af denne er der nu frembragt mange vakre Varieteter, hvoraf fremhæves: *compacta nana*, *gigantea pyramidalis*, *ameliorata*, *rubiginosa Victoria* og *thyrsoides*, *Tropaeolum majus* se Side 30. Til Grupper i Blomsterhaven er *T. nanum*, Dværgblomkarse, meget god. *Viola tricolor maxima*, Stedmoderblomst, kan til sent Flor saaes i frit Land i Mai. Frøet maa holdes jævnt fugtigt. Saaes den først i August og dækkes med Granbar Vinteren over, blomstrer den tidlig om Vaaren.

B. Saadanne, som maa saaes i Dribbænk¹⁾.

Ageratum mexicanum nanum, 1 Fod høi, med blaa Blomster. Saaes først i April og udplantes i Haven, naar ingen Stattefulde mere er at befrygte. *Anthirrhinum majus*, Løvemund har Blomster i en Uendelighed af Farvenuancer. De lave Varieteter er de bedste for Smaahaver. Frøet saaes i Marts. Da den er fleraarig, holder den sig enkelte Aar over Vinteren, naar den dækkes om Høsten. Indplantet i Potte kan den bringes i Blomst ud paa Vinteren. *Aster chinensis*, Aster; heraf findes baade høie og lave i saa mangfoldige Varieteter, at det næsten hører til det umulige at opregne alle; desuagtet frembringes stedse nye. Af de bedste høie kan nævnes. *Victoria-Aster*, *Victoria-Celle-Aster*. *extra fin*; *Uhland's-Aster*, der er ypperlig til Grupper. Af lave: *Storblomstrende Chrysanthemum-Aster* og *Boltze's-Dværg-Buketaster*. Aster saaes i Bænk sidst i Marts og plantes i Haven sidst i Mai i en Afstand fra hverandre af indtil 1 Fod. *Calli-*

¹⁾ Om Dribbænten, se Side 17.

opsis Drummondi, Skjønhedssøie, 2 Fod, med gule Blomster. Den saaes først i April og udplantes med 1 Fods Mellemrum.

Cheirantus annuus, Levkøi; Frøet saaes tyndt i en ikke meget varm Bænk først i April. Naar Planterne har faaet et Par Blade foruden Frøbladene, prikles (omplantes) de i samme Bænk. De Par første Dage efter Priklingen skygges de, hvis Solskin indtræffer. Lige fra Frøet spirer, maa Levkøierne holdes saa luftig som muligt, og naar Veiret er godt, kan Vinduerne allerede nogle Dage, efterat Planterne er priklet, fjernes om Dagen. Banding taaler de lidet af, og den bør kun foretages, hvis der paa længere Tid ikke kommer hverken Regn eller Slud, som kan gjennebløde Jorden. Levkøierne plantes meget tidlig ud i Haven i kraftig Jord. Lidt Nattefulde eller Sne skader dem ikke, naar de er tiltruffet paa rette Maade. Sommerlevkøier sættes paa ca. 9 Tm. Afstand og Høstlevkøier paa 12 Tm. Man kan ogsaa plante Sommer- og Høstlevkøier om hverandre, Sommerlevkøierne vil være afblomstrede, saa de kan fjernes til den Tid, Høstlevkøierne behøver hele Bladsen.

Delphinium Ajacis, Ridderespore. Af denne forekommer Varieteter af forskjellig Høide, fra 1—3 Fod, og i forskjellige Farver. Frøet saaes sidst i Marts. Planterne sættes med 1 Fods Mellemrum. Dianthus chinensis, kinesisk Nellik, med meget vakre Blomster i mange Farver. Den saaes i April og udplantes i Haven sidst i Mai med 4—6 Tm. Mellemrum. Gailardia Drummondi, 2 Fod, har gule og brune Blomster. Frøet saaes i Marts, og Planterne udplantes med 1 Fods Mellemrum. Helianthus annuus, Solvendel, 4—5 Fod, kan være nok saa vakker, naar den sees paa Afstand. Saaes i April. Impatiens Balsamina, Balsamine, saaes først i April og plantes i Potter, der nedgraves i Bænken eller sættes i et Vindu i et varmt Værelse. Kan udplantes i Haven paa let og varm Jord først i Juni. Lobelia Erinus er med de fleste af dens Varieteter udmerket vakker til Kant om Grupper. Frøet saaes temmelig tæt først i April, og de smaa Planter prikles i Bænken; 4 á 6 Planter sættes sammen i en Dot. Petunia hybrida, Petunier, hører til de bedste enaarige Prydplanter, der især passer for tørlændte Steder. Saaes først i April og udplantes med 1 Fods Mellemrum sidst i Mai. Phlox Drummondi, Flammeblomst, hører ligeledes til de bedste Som-

merblomster og er endnu værdifuldere end *Petunia*. Den saaes i Marts og udplantes sidst i Mai. Den bliver smukkest, naar man ved Hjælp af smaa Kroge hester Stænglerne fast ned til Jorden. *Sanvitalia procumbens* har gule Blomster, Den er lav og god til Kant. *Scabiosa atropurpurea*, 3 Fod høi, og *S. a. nana*, 1 Fod høi, saaes i April og udplantes sidst i Mai. *Tagetes signata pumila*; Fløielsblomst, 1 Fod, meget rigblomstrende med gule Blomster; saaes først i April. *Zinnia elegans*, 1 Fod høi; mange af dens Varieteter har meget vakre dobbelte Blomster i flere forskellige Farver. Zinnierne saaes først i April og udplantes sidst i Mai eller først i Juni i fed Jord paa et lunt Sted.

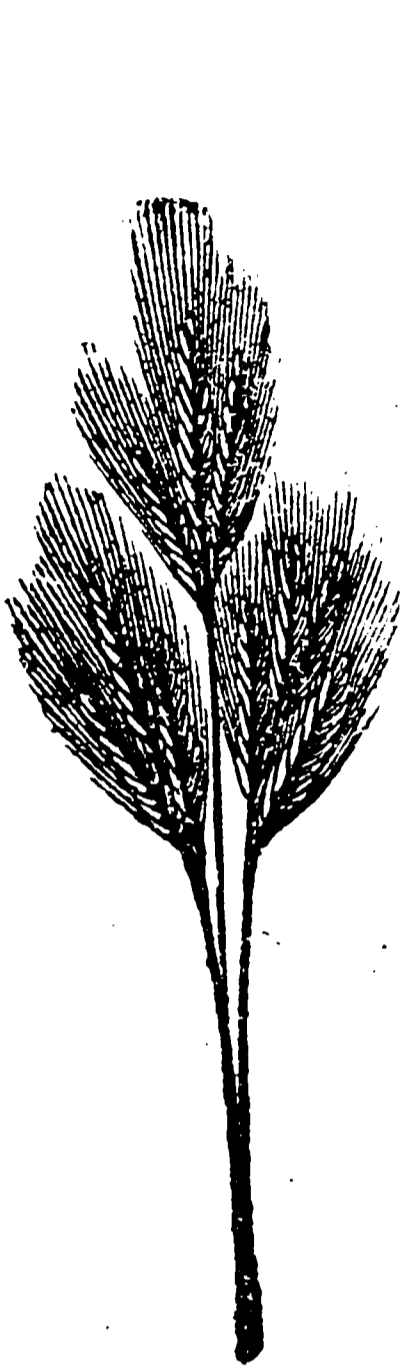
Evighedsblomster.

Helichrysum monstrosum
fl. pl.

Foruden, at disse er vakre Sommerblomster for Haven, kan de ogsaa, naar de affjæres i betids og tørkes godt, holde sig næsten uforandret i aarevis, og er derfor om Vinteren af stort Værd for dem, som da ikke har Anledning til at have levende Blomster. De maa alle saaes i Dribænk. *Acroclinium roseum*, 2 Fod høi; Blomsterne, der er rosenrøde, maa, naar de skal tørres, affjæres, før de springer ud. Den saaes i April og udplantes i Mai i let Jord. *Ammobium alatum*, 2 Fod, saaes sidst i Marts og udplantes med 1 Fods Mellemrum. *Gomphrena globosa* er overmaade vakker, men maa om Sommeren udplantes paa Dribænken eller holdes i Potte. Den saaes sidst i Marts. *Helichrysum monstrosum* er for vort Klimat den bedste Evighedsblomst. Den bliver 2—3 Fod høi og bærer en Masse smukke Blomster i mange Farver. Frøet saaes først i April, og Planterne sættes i Haven sidst i Mai i en Afstand fra hverandre af 1 Fod. Man har ogsaa halvhøie og lave Varieteter, der kan plantes noget tættere. Naar Blomsterne skal tørres, maa de affjæres, før de aabner sig. *Statice Bonduelli* med livlig gule og *S. sinuata* med blaa Blomster er ogsaa gode. Saaes sidst i Marts. *Xeranthemum annuum*, 3 Fod, er ligeledes en vakker Evighedsblomst med hvide, violette eller røde Blomster. Den saaes først i April og udplantes sidst i Mai.

Sirgræs.

Dactyloctenium
aegyptiacum.

Festuca viridis

Bromus brizaeformis.

Det forholder sig paa samme Maade med Sirgræs, som med Evighedsblomster, det er en Pryd i Haven og lader sig i Regelen tørke uden i nogen synderlig Grad at forandre Udseende. De fleste Arter kan saaes lige paa Blivestedet. Som de bedste kan nævnes: Agrostis, Strudsgræs, *A. nebulosa* og *A. pulchella*; Briza, Bævergræs, *B. maxima* og *B. minima*; *Bromus brizaeformis*, Heiregræs, meget vakkert; det saaes helst i Bænk; *Dactyloctenium aegyptiacum* maa ligeledes saaes i Bænk; *Eragrostis elegans*, Kjærlighedsgræs; *Festuca viridis*, er meget vakkert; *Hordeum jubatum*, Silkeaks, er meget smukt for Haven; men det falder gjerne istykker, naar det tørkes; *Panicum sulcatum* er ligeledes vakkert for Haven. Det mest yndede — men her endnu lidet dyrket — er *Stipa pennata*, Fjærgræs. Det blomstrer ikke første Aar og maa dækkes om Vinteren. Bøfstedet bør være lunt og Jorden god.

Allétrær.

En stor Pryd ved enhver Gaard kan en Allé være. Dog er saadanne ikke almindelige, og de faa, som findes hist og her, er

ofte desværre alt andet end vakre, enten fordi Trærne ikke har faaet det nødvendige Stel fra først af, eller maasse oftere fordi der plantes nær sagt alle mulige Træarter om hverandre. Man kan saaledes træffe Alléer bestaaende af Alm, Løn, Rogn, Bjerk, Aft, Pil og Poppel plantet om hverandre. Men skal en Allé være virkelig smuk, maa den enten kun bestaa af et Slags Træ eller og kun af saadanne, der ligner hverandre i Best og Høide. En Uting er det ogsaa, at Allétrærne ofte paa en ubarmhjertig Maade skjæres sterkt tilbage, noget som ialfald ikke Naturen har lært os. Man kan vistnok, hvis man vil have smukke Trær, undertiden blive nødt til at skjære dem tilbage en Del; men der er ingen Grund til at skjære smukke og friske Trær. Linden er især udsat for en hensynsløs Beskjæring; naar den faar staa urørt, er den i Reglen langt smukkere. I Almindelighed fordrer Allétrær og andre Trær, der plantes til Pryd, ingen anden Beskjæring end den, at skjære bort de nederste Grene, efterhvert som Trærne vokser, saa de faar en passende høi Stamme. En Gren, som skal fjernes, maa affjæres tæt inde ved Stammen. Man skjærer først nedefra opad og derpaa ovenfra nedad. Hvis man ikke først skjærer nedefra, vil Grenen, idet den falder, rive en Barkremse af Stammen.

Den bedste Plantetid er om Vaaren, saasnart Jorden er bekvem at arbejde i. Paa en tør og let Jordbund kan dog ogsaa Høstplantning gaa an. Ved Plantningen graves Huller, der, efter Trærnes Størrelse, bør holde 1 til 2 Alen i Gjennemsnit og $\frac{3}{4}$ Alen i Dybde. Er Jorden af daarlig Bestaaffenhed, maa Hullene gøres meget større, og god Jord tilføres. For at et Træ ikke skal komme dybere ned i Jorden, end det før har staaet, fylder man en passende Mængde Jord i Hullet; denne traakkes godt til, saa den ikke kommer til at synke, efterat Træet er plantet, og dette derved kommer til at staa dybere, end det før har staaet. Paa fugtig Jord er det især af største Vigtighed ikke at plante et Træ dybere, men heller høiere, end det før har staaet. I Udlandet har man endog paa saadanne Steder med Held plantet Trær ovenpaa Jorden, saa at hvert Træ altsaa kommer til at staa ligesom paa en liden Haug. Trærnes Rødder maa navnlig i tørt Veir saa kort Tid som muligt udsættes for Luftens direkte Paavirkning. Derfor bør man under Plantningen have fugtige Mætter eller andet

liggende over dem indtil det Dieblif, hvert enkelt Træ skal plantes. I hvert Hul nedrammes to Støre, til hvilke Trærne bindes med Halmbaand, efter at de er plantede. Ved Optagningen af et Træ bliver altid en Del Rødder affkaarne med Spaden; disse beskjæres man med en skarp Kniv, ligesom ogsaa de meget lange skjæres noget tilbage. Plantningen foregaar paa den Maade, at man efter at have ordnet Rødderne, skuffer løs Jord paa dem, og dytter denne med Haanden (ved meget store Trær med en Stof) godt ind mellem dem, saa der ingensteds bliver tomme Rum. At rykste og skæle Trærne, som almindeligt ved Plantning, er ikke bra, især hvis de har mange fine Rødder; disse bringes nemlig derved i en uheldig Stilling. Naar der er bragt Jord ind mellem Rødderne, fyldest Hullet og Jorden traaktes til, idet man begynder ved Hullets Udkant og fortsætter rundt Træet, indtil man kommer til Stammen. Derpaa gjøres omkring denne en skaalformet Jorddybning til at vande i. Hvert Træ maa have mindst to Bøtter Vand, der paahældes lidt efter lidt. Naar Vandet er sunket ned, fyldest Jorddybningen. Lades den aaben, vil Jorden gjerne faa en haard Skorpe med Sprækker, hvilket er meget skadeligt. I tørre Aar vil det være nødvendigt at vande flere Gange, baade den første og tildels ogsaa den anden Sommer. Hvergang man vander, maa man først gjøre en Jorddybning omkring Træet, og straks Vandet er sunket, atter fylde den. De første Aar efter Plantningen bør Jorden omkring Trærne holdes aaben.

De fleste Løvtrær er anvendelige til Alléer. Især kan anbefales Bjerk, der kan vokse ganske hurtig, naar den er tiltrukken i en Planteskole, saa den har gode Rødder, og den plantes i god Jord. Bjerketrær fra Skoven har oftest faa og daarlige Rødder; deraf den ofte mislykkede Plantning af dette vakre Træ. Kastanier er overmaade vakre Allétrær, der især tager sig godt ud under Blomstringen. Ligeledes er Lind og ogsaa Løn vakre. Derimod er Ask mindre smuk. Popler, med Undtagelse af Pyramidepoplen, kan anbefales til Steder, hvor man saa hurtig som muligt vil faa Trærne store. Fremdeles er Alm og Rogn anvendelige, den sidste dog kun hist og her mellem en anden Sort Trær, der har samme Høide. Med Alderen bliver Rognen gjerne styg.

Indhold.

	Side		Side
Afgroftning	7	Arybbonner	22
Agurker	20	Lugning	15
Allétrær	65	Løg	31
Almindelige Arbejder	12	Mæper	32
Anlægning	7, 53	Overvintring af Kjøkkenvekster ..	40
Artistoffer	21	Pastinacker	33
Asparges	21	Peberrod	33
Aurbæltning	8	Persilleroden	35
Beliggenhed	6	Plantning	14
Blegselleri	38	Portulak	36
Blomkaal	28	Prindbuske	56
Blomkarse	30	Prindplanter:	
Bringebær	49	To- og fleraarige	58
Bærfrugts Anvendelse i Hushold-		Enaarige	61
ningen	51	Rurre	32
Bærbine	52	Rabarber	36
Bønner	22	Ragning	13
Dribbænten	17	Ribs	49
Erter	23	Rosenkaal	29
Evhedsblomster	64	Ræddiker	36
Frøavl	45	Rødbeter	37
Gjødselen	11	Rødløg	31
Græskar	24	Saaning	13
Græsløg	32	Salat	37
Grønkaal	29	Salvie	37
Gulroden	25	Savonkaal	28
Havreroden	38	Selleri	38
Hovedkaal	26	Sirgræs	65
Høstspadning	12	Skalotløg	31
Indhøstning af Kjøkkenvekster ..	40	Skjorbuggræs	30
Indledning	4	Storsoneroden	38
Insekter, skadelige	16	Slyngplanter	58
Jsep	26	Solbær	49
Jordbund	6	Spadning	12
Jordbær	50	Spidskaal	27
Kaal	26	Spinat	39
Kaalrabi	29	Stangbønner	22
Karse	30	Stiffelsbær	49
Karve	30	Syltning	51
Kjøkkenveksters Indhøstning og		Syre	39
Overvintring	1. 40	Timian	39
Kjøkkenveksters Anvendelse i Hus-		Tomat	39
holdningen	42	Vaarspadning	12
Kjorvel	30	Valfte Bønner	23
Kofleare	30	Vanding	14
Kruspersille	35	Vinterræddiker	37

H. Rohde,

Handel med Frø

til

Brønsager, Foderurter, Blomster etc.

Planter fra Driwbænkene

til

Brønsager, Blomster etc.

Georginer, Havenelliker og alle andre fleraarige Have-
blomster, Frugttrær etc.

anbefales til billige Priser.

H. Rohde,

Frohandel, }
Stortorvet 9. }

Christiania.

} Handelsgartneri,
Møllergaden 45.

„Fædrelandet“,

der med 1881 begynder sin 14de Aargang, udkommer i Kristiania hver Onsdag og Lørdag og forsendes til udenbys med de Tirsdag og Fredag Aften samt Onsdag og Lørdag Morgen afgaaende Poster. Bladet medde-
ler **Redaktionsartikler** og indsendte **Dysatser** om Dagens **politiske** og **kirkelige** Spørgsmaal. m. m., inden- og udenlandske politiske og kirkelige **Efterretninger**, **Korrespondancer** fra mange indenlandske og forskellige udenlandske Steder, **Stortingsefterretninger** bearbejdede i Forhold til Bladets Rum, en **Blad-Overfigt**, hvori der gives Uddrag af eller gjøres opmærksom paa vigtigere Artikler i andre indenlandske Blade, en **Brevkasse**, indrettet til Udsklipning, hvori en Mængde indkomne Spørgsmaal om forskellige Gjenstande (især Lovspørgsmaal) besvares, **Uvertissementer** om en stor Mængde ledige Lærerposter og hyppige **Meddelelser** om Lærerpостers Besættelse, en **Landbrugs- og Havetidende**, i hvert Nummer **Opgave** over Kristiania **Lovpriser**, **Billeder**, underholdende **Skildringer**, **Digte** og **Fortællinger**, de sidste dels oversatte, dels og især originale, forfattede for „Fædrelandet“, i en større **Føljeton**, „**For By og Bygd**“, der følger som ugentligt **Tillæg** og kan indbindes særskilt.

Prisen for „Fædrelandet“ er, trods Bladets betydelige Udvidelse, fremdeles: for et Fjerdingaar 1 Krone 16 Ore, for et Halvaar 2 Kroner 32 Ore, for et Helaar 4 Kroner 64 Ore, alt Porto iberegnet. **Subskribentiamlere**, der tegner sig for og betaler mindst 4 Expl., faar hvert Expl. for 1 Krone pr. Fjerdingaar, iberegnet Porto.

Enhver **Abbonent**, der betaler for 1ste Halvaar 1881 inden dets Udgang, vil erholde gratis en **Havebog**, forfattet af en dygtig Gartner.

Enhver ny tiltrædende **Abbonent**, som betaler mindst for et Halvaar, faar derhos gratis et **Tillægshæfte**, „**Uddrag af almen vigtige norske Retsfættninger vedkommende Formuen**“ og **Føljetonen** for 1880 „**For By og Bygd**“, en **Bog** i smukt heftet Omflag paa ca. 200 store tospaltede **Sider**. **Lærere** og **Prestere** erholder derhos, naar det forlanges, en **Udgave** af **Landsstolelovgivningen** med **Anmerkninger**.

Abbonenter, som vedbliver hele Aaret og betaler sin **Kontingent**, faar derhos gratis de i Aarets Løb udkommende **Love**, forsaavidt de har almindelig **Interesse**.

Uvertissementer betales med 15 Ore pr. **Petitlinje**. **Bekjendtgjørelser** af ledige **Skolelærerposter** og andre **Bestillinger** optages tillige gratis i Bladet „**Bestillingsmanden**“, der udkommer ugentlig 1 Gang og koster 50 Ore halvaarlig, iberegnet Porto. „Fædrelandet“ har især sin **Udbredelse** i **Landdistrikterne** og findes bl. a. paa de fleste **Jernbanestationer**.

Bladet betales forskudsvis og bestilles paa enhver **Postanstalt** og i **Kristiania** i **Expeditionen**, **Toldbodgaden Nr. 40**.

Med „Fædrelandet“ kan ogsaa bestilles det illustrerede **Maanedssblad** „**Gjemmet**“, der koster 1 Kr. for Aaret.